

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. MARTIN BURDA

Násilí na seniorech z pohledu orgánů činných v trestním řízení

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

OLOMOUC 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem použil jen uvedené prameny a literatury.

V Olomouci dne 22.04.2020

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí diplomové práce paní Doc. PaedDr. Marcele Musilové Ph.D., za její cenné rady, velkou trpělivost, vstřícnou ochotu, podnětné vedení a připomínky při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Martin Burda
Katedra:	Pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Marcela Musilová Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Násilí na seniorech z pohledu orgánů činných v trestním řízení
Název v angličtině:	Violence against seniors from the point of view of law enforcement authorities
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá problematikou násilí na seniorech z pohledu orgánů činných v trestním řízení. Teoretická část vymezuje vybrané základní pojmy, obor gerontologie, viktimologii, viktimizaci, viktimnost a obecné pojmy vztahující se ke stáří, druhy stáří, pojednává obecně o násilí, druhy násilí, rizikové faktory násilí, syndromu EAN a hlavních znacích násilí na seniorech a jejich projevech. V diplomové práci jsou dále popsány formy nejčastějšího protiprávního jednání páchaného na seniorech, kdo se jich nejčastěji dopouští, jaké jsou možnosti vyšetřování, dopadení pachatele, usvědčení pachatele, jakým způsobem se pracuje s oběťmi daného protiprávního jednání a organizace, které pomáhají seniorům. Praktická část diplomové práce dokresluje teoretickou část a jejím hlavním cílem je poukázání na současnou problematiku protiprávního jednání páchaného na seniorech a jejich velkou zranitelnost. Na danou problematiku je poukázáno prostřednictvím případových studií (kazuistik) z města Olomouce a případného okolí, které byly šetřeny příslušníky Policie České republiky v Olomouci.</p>
Klíčová slova:	Násilí, senioři, stáří, stárnutí, oběť, gerontologie, viktimologie,

	viktimize, viktinnost, týrání, syndrom EAN, agresor, Bílý kruh bezpečí, ROSA, ŽIVOT 90.
Anotace v angličtině:	<p>Dissertation thesis deals with the mistreatment of elders from the perspective of prosecuting authorities. Theoretical part focuses on defining basic concepts, gerontology, victimology, victimization, victim proneness and general concepts related to old age, ageing, violence in general, types of violence, risk factors of violence, elder abuse and neglect syndrome and main characteristics of violence to elders and its displays. The thesis also describes forms of most common unlawful actions committed on elders, who are the most common offenders, options of investigation, catching the offenders, convicting the offenders, how the victims are treated and organizations which help the elders.</p> <p>Practical part of the thesis completes the theoretical part and its main goal is to point out the current problems of unlawful actions committed on elders and their vulnerability. Case studies from Olomouc and its vicinity that Police of the Czech Republic in Olomouc were investigating are pointing out the problems.</p>
Klíčová slova v angličtině:	violence, elders, old age, ageing, gerontology, victimology, victimization, victim proneness, mistreatment, Elder Abuse and Neglect, offender, Bílý kruh bezpečí, ROSA, ŽIVOT 90.
Přílohy vázané v práci:	1x CD nosič
Rozsah práce:	73 stran
Jazyk práce:	Český

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	9
1 Vymezení vybraných pojmů	9
2 Gerontologie	11
2.1 Pojem gerontologie, čím se zabývá a jak ji dělíme.....	11
2.2 Stáří, stárnutí a změny ve stáří (biologické, psychické a sociální).....	12
2.3 Charakteristika seniora	16
3 Násilí na seniorech	17
3.1 Druhy násilí na seniorech	17
3.2 Syndrom EAN	19
3.3 Projevy násilí na seniorech.....	20
4 Protiprávní jednání páchané nejčastěji na seniorech	22
5 Možnosti vyšetřování protiprávního jednání spáchaných na seniorech a získávání důkazů	26
6 Viktimologie, viktimizace, viktimnost	30
6.1 Pojem Viktimologie, viktimizace, viktimnost	30
6.2 Práce Policie České republiky s obětmi trestného činu.....	31
6.3 Psychologie výslechu, osoba pachatele a oběti	32
6.4 Práce se seniory jako oběťmi protiprávního jednání	36
7 Možné prevence protiprávního jednání páchaného na seniorech	38
7.1 Jak předcházet protiprávnímu jednání na seniorech doma.....	39
7.2 Jak předcházet protiprávnímu jednání mimo domov	40
8 Organizace pomáhající seniorům	42
8.1 ŽIVOT 90	42
8.2 Bílý kruh bezpečí	43
8.3 Nadace krása pomoci	45
8.4 ROSA.....	46
8.4 Zákon o obětech trestných činů.....	47
Empirická část	49
9 Metodologie	49
9.1 Výzkumný cíl.....	49

9.2 Výzkumné metody	49
9.3 Výzkumný vzorek respondentů.....	51
10 Kazuistiky.....	52
10.1 Celkové vyhodnocení kazuistik	65
Závěr.....	67
Seznam použité literatury	69
Zákony	71
Internetové zdroje	72
Jiné zdroje	72

Úvod

Dnešní doba je uspěchaná, sociálně a informačně náročná, vyžaduje neustálou pozornost a opatrnost. Takový způsob života není jednoduchý pro žádnou generaci, ale obzvláště lidé vyššího věku jsou často bezradní a zranitelní. Ve snaze uspokojit vlastní potřeby, potřeby svých dětí nebo partnerů, často zapomínáme na ty, kteří nám dali život, vychovali nás, umožnili nám vystudovat, pomohli nám vstoupit do velkého nepoznaného světa a po značnou část našeho života nám byli na blízku i oporou. Ano, těmito osobami myslím naše rodiče, kdy my, jejich děti, se nacházíme ve středním věku a rodiče jsou již ve věku seniorském.

Pro diplomovou práci jsem vybral téma násilí na seniorech z pohledu orgánů činných v trestním řízení. Dané téma jsem zvolil z toho důvodu, abych upozornil na skutečnost, že lidé ve vyšším věku jsou ohroženou skupinou a mohou se snadno stát oběťmi protiprávního jednání. Senioři žijí často osamoceni, není tedy divu, že jsou pro pachatele mnohdy snadnou obětí. Také jsou to lidé tzv. „ze staré školy“, kdy jsou k cizím lidem hodně důvěřiví, věří mediálním informacím nebo jim již plně neslouží mentální a tělesné zdraví. Seniorský věk je obdobím, kdy si člověk zaslouží odpočinek za celoživotní práci a má čas na zhodnocení svého dosavadního života. Proto nejen pro rodinné příslušníky, ale pro všechny členy společnosti, musí být etickým principem seniory chránit.

Hlavním cílem diplomové práce je analýza a zhodnocení trestných činů, kterých se pachatelé dopouští vůči seniorům. Cílem praktické části je zpracování kazuistik, které předloží objektivní pohled, jak s těmito oběťmi dále pracují orgány činné v trestním řízení a jaké jsou možnosti zajišťování (opatřování) důkazů. Teoretická část diplomové práce se zabývá základními pojmy, gerontologií, stářím a stárnutím, násilím na seniorech a jejími druhy, protiprávním jednáním, které je nejčastěji páchano na seniorech, možnostmi vyšetřování protiprávního jednání spáchaného na seniorech a získávání důkazů, přiblížení pojmů viktimologie, viktimizace a viktimnost, prevencí protiprávního jednání páchaného na seniorech organizacemi, které pomáhají seniorům. Praktická část diplomové práce je zaměřena na analýzu a zhodnocení některých protiprávních jednání, kterých se pachatelé dopouštějí na seniorech prostřednictvím případových studií (kazuistik). Praktická část diplomové práce dokresluje její teoretickou část v oblasti násilí páchaného na seniorech.

Teoretická část

1 Vymezení vybraných pojmů

Senior – pochází z latinského pojmu senex, což v překladu znamená starý člověk. Daný pojem se užívá k důstojnému označení staršího člověka. Přesná definice slova senior není v současné době přesně vymezena (Tota, 2016).

Stárnutí – bývá u jednice definováno, jako celoživotní biologický proces, jenž je neodvratný, změny jsou trvalého rázu a na konci daného procesu je stáří. Jedná se především o souhrn změn, ve struktuře a funkci organismu, v oblasti somatické, emoční, psychické a sociální. Stárnutí může být také pojímáno jako všeobecný proces, kdy tímto je myšleno stárnutí celé populace (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007).

Stáří – (latinsky sénium) je označením pro poslední etapy ontogenetického vývoje člověka. Jde o projevy a důsledky involučních změn, které probíhají různou rychlostí, intenzitou a individuální variabilitou. Na procesu stáří se podílí celá řada různých faktorů, např. životní prostředí, způsob života, zdravotní stav jednice (Kalvach a kol., 2004).

Kriminalita – za kriminalitu můžeme označit veškeré páchání přestupků a trestných činů v dané společnosti. Kriminalita, nebo jinak řečeno zločinnost je souhrn škodlivých jevů v sociální společnosti, které jsou ustanoveny v trestních kodexech (např. v trestním zákoníku) a jsou soudně postižitelné, nebo-li trestné. Dle současného trestního zákoníku jsou to provinění, přečiny, zločiny, zvláště závažné zločiny a přestupky (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001).

Trestný čin – „*je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*“ (Zákon č. 40/2009, § 13).

Přečin – „*jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let*“ (Zákon č. 40/2009, § 14).

Zločin – „*jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny*“ (Zákon č. 40/2009, § 14).

Zvláště závažný zločin – „*jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let*“ (Zákon č. 40/2009, § 14).

Kriminální čin – jedná se o masivní projev poruchy chování jedince nebo skupiny jedinců v dimenzi antisociálního chování, jenž dosahuje závažného stupně. Takovým jednáním nebo chováním, dochází k poruše stanovených norem, v určité společnosti v takové míře, že dané porušení je vymezeno určitou specifikací a sankcemi, které jsou uvedeny v trestním právu (Suchý, Švancara, 1972).

Pachatel trestného činu – je považována osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky skutkové podstaty daného trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Musí se však jednat o fyzickou osobu, která je přičetná a dovršila patnáctý rok svého věku. Za pachatele trestného činu se považuje i ten, kdo k provedení využil jinou osobu nebo osoby, která není trestně odpovědná z důvodu nedostatečného věku, nepřičetnosti nebo omylu. Pokud osoba spáchala jednání, které vykazuje znaky trestného činu v době, kdy nedovršila patnácti let věku, není za tento čin trestně odpovědná. Osoba, nebo osoby, které v době spáchání trestného činu dovršily patnáctý rok svého věku a nepřekročily osmnáctý rok svého věku, označuje trestní zákoník jako mladistvé. Zvláštní skupinu pachatelů, tvoří osoby, které jednaly v krajní nouzi nebo v nutné obraně (Zákon č. 40/2009).

Recidivista – je člověk, který se opakovaně dopouští protiprávního jednání nebo chování. Jedná se o osobu (pachatele), která byla již v minulosti opakovaně pravomocně odsouzena pro trestný čin, přičemž protiprávní jednání stále opakuje. S daným pojmem úzce souvisí pojem **recidiva**, což znamená opakované páčání protiprávního jednání, pro které byla osoba v minulosti pravomocně odsouzena. Recidivu dělíme na **speciální** (pachatel se opakovaně dopouští trestné činnosti totožného charakteru např. násilné trestné činnosti) a na **obecnou**, (pachatel se opakovaně dopouští trestné činnosti různého charakteru např. násilné trestné činnosti, majetkové trestné činnosti, atd.), (<http://www.trestni-rizeni.com>, 2020).

Agresivita – pochází z latinského slova *aggredi*, *aggressivus*, což v překladu znamená přistoupit, přiblížit se, útočit nebo dosáhnout něčeho prostřednictvím užitého násilí. Zjednodušeně řečeno můžeme říci, že agresivita je tendence k určitému útočnému nebo nepřátelskému jednání. Agresivita může být fyzická nebo psychická. Jedna z forem agresivity je agrese (Jedlička, Kořa, 1998).

Agrese – pochází z latinského slova *agressio*, což znamená výpad, útok. Agresivitu označujeme v rámci psychologicko-sociologickém pojetí, jako útočné jednání, které se projevuje určitým záměrným poškozováním nebo násilným omezováním jiné osoby nebo věci (Jedlička, Kořa, 1998).

2 Gerontologie

2.1 Pojem gerontologie, čím se zabývá a jak ji dělíme

Gerontologie – „je obecný pojem pro nauku o stárnutí a stáří. Zkoumá je z pohledu biologického, demografického, sociálního a z mnoha dalších aspektů.“ Daný pojem vznikl z řeckého slova gerón a logos. Slovo gerón v překladu znamená starý člověk. Slovo logos znamená v překladu slovo či nauka. Dalo by se tedy říci, že gerontologie je věda, která se zabývá starým člověkem, ať zdravím či nemocným. Nejedná se o samostatnou vědní disciplínu, ale o multidisciplinární souhrn poznatků o stárnutí a stáří (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007, s. 12).

Gerontologie se zabývá člověkem, a to z pohledu patologického, sociálního, demografického, biologického a sociálně psychologického. K dané vědě má blízko, např. geriatric, kdy se jedná o samostatný lékařský obor, který poskytuje specializovanou zdravotní péči nemocným osobám vyššího věku a zabývá se i problematikou chorob stáří, nebo gerontopsychologie, která se zabývá problematikou stáří a stárnutí z pohledu individuálních zvláštností, především otázkami související s osobnostními dispozicemi jedince. Zkoumá stárnutí po duševní stránce (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007).

Gerontologie se v současné době dělí do třech základních okruhů:

- gerontologie experimentální (teoretická) – zabývá se otázkami, jak a proč živé organismy stárnou. Prioritní je pro ni stránka biologická, ale současně se zabývá i psychickými změnami ve stáří. Zkoumá tedy veškeré příčiny a procesy stárnutí.
- gerontologie sociální – zabývá se vztahy starého jedince nebo jedinců a společnosti. Předmětem jejího zkoumání je i stárnutí populace. Zkoumá různé aspekty, např. demografické, politické, sociologické, psychologické, etické, nebo právní.
- gerontologie klinická (geriatric) – zabývá se zdravotním a funkčním stavem ve stáří, různými zdravotními problémy a chorobami (zvláštnostmi chorob). Předmětem jejího zkoumání je diagnostika, léčení, prevence i rehabilitace starého člověka. Zabývá se také kvalitou života starých lidí v přímé úměře s jejich zdravím (Čevela a kol., 2012).

2.2 Stáří, stárnutí a změny ve stáří (biologické, psychické a sociální)

Každý z nás stárne, pouze proces stárnutí a projevy jsou u každého různé. Stárnutí se týká každého z nás. I ten, který si myslí, že se ho stárnutí netýká. Proces stárnutí začíná narozením a končí smrtí. Mnoho lidí má ze stárnutí a stáří strach a obavy. Stáří je totiž často spojováno s různými chorobami, samotou a ekonomickým strádáním. Člověk si až časem začíná vytvářet vztah k vlastnímu stáří a ke starým lidem. Aktuálním tématem dnešní společnosti je neustálý počet stárnoucích a starých lidí. S touto skutečností úzce souvisí prodlužování věku odchodu do starobního důchodu, a také vyplácení důchodu ze strany států a jeho výše. Množství přibývajících lidí vyššího věku nutí společnost na celém světě, aby dle svých možností rozvíjela profesionální péči o staré lidi. Každý z nás by se měl naučit respektovat stáří a snažit se podílet na zajištění kvality stárnutí, jak svého, tak ostatních lidí. Stáří je pojímáno, jako poslední etapa našeho života (Haškovcová, 1990).

Stáří je etapou lidského života, které bývá nejčastěji determinováno na základě vývojové psychologie. Stáří dělíme do tří základních skupin:

- 60 - 74 let = rané stáří,
- 75 – 89 let = pravé stáří,
- 90 a více let = dlouhověkost (Příhoda, 1974).

Podle expertů Světové zdravotnické organizace je stáří děleno na:

- 60 – 75 let = rané stáří,
- 75 – 90 let = pokročilý věk, vlastní stáří,
- 90 a více let = vysoký věk, dlouhověkost.

Podle české psycholožky Vágnerové (2007) staří můžeme rozdělit do dvou skupin na:

- 60 – 75 let = období raného stáří a
- 75 a více let = období pravého stáří.

Mnoho autorů ve svých publikacích hovoří o stáří od 65 věku života.

Vyzrálé stáří neboli pravé stáří v kategorii od 75 do 89 let vykazuje snížení fyzických i psychických sil. Zevnějšek jedinců v tomto věku prodělal mnoho změn a stáří se stalo čitelné jak vizuálně, tak v chůzi nebo v ostatních projevech, např. horší zrak, sluch, paměť,

vyjadřování, atd. Není proto divu, že nám stáří nahání strach a obavy, kdy s tímto souvisí různé mýty a předsudky, které se ve společnosti o stáří vytvořily, neboť stáří je pro mnoho z nás stále velkou neznámou. Mezi velký mýtus dnešní společnosti patří, že geriatricie, konkrétně její pracovníci – lékaři, vyřeší všechny možné problémy starých lidí. Je sice pravdou, že současná medicína dokáže prodloužit život i zkvalitnit jeho průběh, ale opravdu zázraky dnešní medicína neumí. Starým lidem ke štěstí mnohdy stačí opravdu velice málo, např. pohlázení, vlídné slovo, přítomnost nejbližší nebo pouhé naslouchání jejich vyprávění (Mlýnková, 2011).

Stáří můžeme obecně vymezit jako etapu života, jenž souvisí s úbytkem fyzických a psychických sil, které může být doprovázeno řadou nemocí. Ve stáří je většinou člověk odkázán na pomoc jiných osob. Odchod do důchodu v této etapě má za následek snížení kontaktů s okolím a zpravidla nižší příjem finančních prostředků. Stáří bývá pojímáno jako poslední část života, kdy dotyční hodnotí svůj život, naplněné cíle a přemýšlí, zda v životě splnili své poslání pro své blízké. Dále je třeba poznamenat, že se jedná o období, které je bohužel doprovázeno i zvýšenou měrou sebevražd, a to ze zdravotních důvodů, z důvodu samoty, z důvodu nenaplnění cílů, tzv. prázdnoty, nebo z důvodu nabytí dojmu, že jsou svým nejbližším jen na obtíž (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007).

Stárnutí můžeme obecně charakterizovat, jako životní etapu, která začíná narozením a končí smrtí člověka. Během této etapy na člověka působí celá řada vnějších a vnitřních faktorů. Stáří začíná u člověka pozvolna a ke konci zrychluje. Gerontologie dělí stárnutí na normální a předčasné stárnutí. Za normální stárnutí považujeme kalendářní věk a biologický věk, kdy oba tyto věky se mohou lišit. Biologický věk je u každého individuální a je ovlivněn genetikou jedince, prostředím a psychikou jedince. Za předčasné stárnutí považujeme stárnutí, které je zapříčiněno biologickou poruchou nebo fyzickým a psychickým přetěžováním organismu jedince, např. špatnou životosprávou, nenasloucháním svých potřeb, stresem, atd. (Šimíčková – Čížková a kol., 2010).

Co se týká změn ve stáří, tak je patrné, že klesá vitalita a energie člověka. Celkově dochází ke zpomalení psychomotorického tempa a funkcí senzomotorické koordinace. Dochází postupně k úbytku chůze, snižuje se počet gest, zhoršuje se zrak i sluch. Řeč starých lidí bývá pomalejší, a také se snižuje její obsah. Zhoršuje se paměť a zvyšuje naopak zapomnětlivost. Jakákoliv činnost staršímu člověku trvá déle, je však naopak mnohdy důslednější a systematictější. Ve stáří se snižuje schopnost psychické adaptability. Lidé ve stáří bývají často

nejistí a úzkostní vůči okolí. Stárnutí je období, kdy dochází k mnohým změnám, které jsou trvalé a nevyhnutelné. Každý z nás stárne různě individuálně, kdy se na tomto procesu podílí mnoho vnějších a vnitřních faktorů. Díky těmto faktorům dochází ve stáří ke změnám, které můžeme rozdělit do tří skupin, na fyzické změny (biologické), psychické změny a socioekonomické a sociální změny (Haškovcová, 1990).

Fyzické (biologické) změny

Fyzické, nebo-li biologické změny se týkají převážně tělesných a funkčních změn v těle jedince. Mezi nejvíce viditelné změny patří vrásky v obličeji, a to v oblasti očí a úst. Tento stav souvisí s tím, že ve stáří se snižuje funkčnost mazových žláz. Na základě této skutečnosti lidská kůže neudrží tolik vody, kolik by bylo potřeba, a to má za následek celkový pokles vody v lidském těle. Krom vrásek se na lidském těle mohou objevit hnědé skvrny (pigmentace). Dalším typickým příznakem ve stáří je úbytek vlasů a jejich šedivost. Vlasy rostou pomaleji stejně tak i nehty. U některých starších jedinců dochází k protáhnutí ušního boltce (Šimíčková – Čížková a kol., 2010).

Další výraznou fyziologickou změnou ve stáří je pokles hmotnosti a snížení výšky. Velmi častý jev je předklon, který může souviset s chorobou páteře. Pohybový projev je mnohem pomalejší, opatrnější a rozvážnější. Dochází k řídnutí kostí, kdy jsou kosti mnohem křehčí. S tímto souvisí náklonnost k úrazům a mnohem pomalejší hojení případných zlomenin. Dané období je často doprovázeno hypomobilitou (omezenost pohyblivosti kloubů) a únavou svalstva (Mlýnková, 2011).

Ke změnám dochází i co se týká velikosti a funkčnosti vnitřních orgánů. Lidé ve stáří se častěji zadýchávají, a to z důvodu zmenšování objemu hrudníku, které souvisí se změnami mezižeberních svalů. Časté zadýchávání vede k neaktivitě seniorů, neboť se chtějí tohoto stavu vyvarovat. Velké změny nastávají v kardiovaskulárním systému. Výkon srdce se postupně snižuje při jakékoliv zátěži. Činnost srdce se postupně zpomaluje. Tepny a cévy nejsou už tak pružné, což může vést ke kornatění stěn, tzv. ateroskleróze (Mlýnková, 2011).

Ve stáří většinou dochází k poruchám příjmu potravy a často se dostávají poruchy spánku. Metabolismus se zpomaluje a dostávají se trávicí problémy. V tomto období není neobvyklá stařecká cukrovka (diabetes mellitus), časté průjmy nebo zácpy, a také problémy s inkontinencí (porucha úniku moči), (Šimíčková – Čížková a kol., 2010).

Mění se i nervová soustava, kdy tato změna je způsobena snížením počtu a rychlosti neuronů. Z tohoto důvodu potřebují senioři na vše více času. Změny se dotýkají i některých smyslových orgánů. Seniorům se zhoršuje zrak a sluch. Mění se i chuť. Orgány zraku a sluchu postihují různé nemoci. U orgánu zraku to může být, např. šedý nebo zelený zákal. U orgánu sluchu to bývá častá nedoslýchavost. Zhoršuje se paměť a zvyšuje se zapomnětlivost (Šimíčková – Čížková a kol., 2010).

Psychické změny

Psychické změny ve stáří souvisí s odolností organismu seniora, s jakými vyhrocenými situacemi se senior během života potýkal a jaké na něj byly kladeny nároky. Zhoršuje se paměť a zvyšuje se zapomnětlivost. Senioři si pomaleji a méně zapamatovávají, a také mají problémy s vybavováním myšlenek. Horší je také adaptace i orientace v novém prostředí nebo na nové lidi. Senioři se snadněji a rychleji unaví. Ke změnám dochází i v oblasti citů a emocí. To má za následek časté střídání nálad a menší schopnost regulace svých projevů. Z důvodu úbytku mozkové tkáně (cca o 10 až 15 %) může docházet k tzv. sociální izolaci. Sociální izolace znamená absence sociálních kontaktů. Seniora po stránce psychické mohou postihnout i různé poruchy, např. demence, deprese, poruchy chování, delirium atd. S mnohými psychickými poruchami senior nedokáže v běžné společnosti fungovat bez pomoci druhých lidí a správně nastavené léčby (Haškovcová, 1990).

Socioekonomické a sociální změny

Obě změny, jak socioekonomická, tak sociální souvisí s odchodem jedince do důchodu. Odchod do důchodu může člověk přijímat pozitivně s tím, že bude mít více času na sebe, na své koníčky, vnučata atd., nebo negativně s tím, že se bojí samoty nebo nebude vědět, jak naložit s volným časem. Velkou roli v této etapě hraje zdraví, které je rozhodující pro pozitivní myšlení a soběstačnost. Po odchodu do důchodu dochází ke změně ekonomické situace. Příjmy nedosahují takových výší, jako v době docházení do zaměstnání. Z tohoto důvodu se senioři musí většinou uskromnit a snížit svůj životní standard. Není tedy nic neobvyklého, že senioři si chodí v důchodu přivydělávat. Po odchodu do důchodu člověk ztrácí jednu ze svých sociálních rolí, kterou měl ve svém zaměstnání. Dochází tedy k úbytku fyzického kontaktu se spolupracovníky. S tím souvisí i úbytek sociálních vztahů, které jsou pro člověka velice důležité. Nejedná se o postoupnou sociální změnu, ale náhlou, člověk by se na odchod do důchodu měl předem připravit. Je opravdu důležité, aby senior v penzi udržoval

kontakt s rodinou, blízkými, přáteli a s bývalými spolupracovníky, aby se nedostavil pocit samoty, nadbytečnosti a prázdnoty. Pro člověka je velice důležité, aby si měl s kým popovídat, podělit se o své zážitky, trápení a měl někoho, koho může požádat o jakoukoliv pomoc (Tota, 2016).

2.3 Charakteristika seniora

Většina literatury uvádí, že se jedná o jedince, kteří prožívají přechod od tvůrčí, aktivní osobnosti, k osobnosti méně aktivní a méně tvůrčí. Osoby se zaměřují na záměrné udržování svého zdraví, na vykonávání svých koníčků a pečování o vnoučata. V seniorském věku je člověk většinou smířen již se svým věkem, bilancuje svou minulost a své nastřádané zkušenosti a rady se snaží přenést na mladší následovníky. Je to také období, které je doprovázeno mnohými nemocemi a chorobami a senioři se stávají více závislími na jiných osobách. Senior hodnotí svůj dosavadní život a dochází k přesvědčení, že společnosti odevzdal maximum toho, co mu vzdělání, začlenění do společnosti, úsilí, fyzické a psychické síly dovolili (Tota, 2016).

3 Násilí na seniorech

Násilí na seniorech není problémem pouze současné společnosti, ale i minulé a budoucí. Násilí na seniorech nelze zabránit, lze mu však v určitých případech předcházet, nebo minimalizovat jeho dopady. Za násilí na seniorech je považováno opakované, nepřipustné chování a jednání vůči osobě vyššího věku. Oběť většinou bývá odkázána na útočníka, který oběť ovládá. Násilí může mít různou podobu, od slovního urážení, napadení, ponižování, finanční a citové vydírání, až po fyzické napadení. Intenzita takového chování se postupem času zvyšuje a ohrožuje zdraví i život seniora. Dalším typickým znakem násilí je jeho skrytost a dlouhodobost. Základní dělení násilí na seniorech je tělesné, psychické, ekonomické a záměrné zanedbávání péče. K násilí může docházet doma, tj. v obydlí, mimo domov, např. na volném prostranství nebo v institucích, např. v domově pro seniory. Senioři se většinou stydí protiprávní jednání zaměřené vůči jejich osobě oznámit. Stydlivost pramení z toho, že násilí na seniorech se ve většině případů dopouští rodinní příslušníci nebo pracovníci příslušných institucí. V případech, kdy se násilí na seniorech dopouští rodinní příslušníci, se senioři stydí právě za rodinného agresora. V situacích, kdy se násilí na seniorech dopouští pracovníci příslušných institucí, tak strach pramení z toho, co bude, když věc oznámí, tj. zda jim bude někdo věřit a násilí poté nebude ještě horší, anebo stydlivost před ostatními klienty daného zařízení. Násilí se mohou dopustit i osoby, tzv. neznámí pachatelé, kteří nejsou se seniorem v žádném vztahu. Prodělané násilí se může velice podepsat na zdraví seniora, a to v oblasti poruch chování, příjmu potravy nebo spánku. Pochopitelně se zvyšuje strach a nedůvěřivost obětí vůči ostatním lidem (Haškovcová, 1990).

3.1 Druhy násilí na seniorech

Tělesné násilí (týrání) – se považuje „*vědomé způsobování fyzické bolesti, zraňování nebo bezdůvodné fyzické omezování starší osoby*“ (Tošnerová, 2002, s. 12).

Za tělesné násilí se považuje užití fyzické síly, proti tělu oběti, které způsobuje poškozenému seniorovi bolest a možná zranění. Také se za fyzické násilí považuje zakazování nebo omezování nějaké činnosti. Fyzické násilí může být ve formě úderů, kopání, škrcení, tahání za vlasy nebo úmyslné shazování na zem. Co se týká zakazování nebo omezování nějaké činnosti, tak to spočívá v zabraňování navštívit toaletu, brát si léky, spánku nebo opustit byt (Mlýnková 2011).

Psychické násilí (týrání) – se považuje „*ponižující výroky, sekýrování, včetně hrozeb či odloučení osoby od rodiny nebo přátel*“ (Tošnerová, 2002, s. 14).

Za psychické násilí se považují různé verbální projevy, kam nejčastěji patří výhrůžky nebo zastrašování fyzickým násilím. Také zde patří slovní zesměšňování nebo zakazování kontaktu s jinými osobami. Psychické násilí je zaměřeno na psychiku oběti seniora. Senior je úmyslně izolován od své rodiny nebo svých přátel. Slovně je zastrašován a urážen, což se podepisuje na jeho sebevědomí. S daným násilím souvisí i poškozování oblíbených věcí nebo jejich odcizování. Slovní vyhrožování se týká různého fyzického napadení nebo umístění do institucí poskytující péči (Mlýnková 2011).

Finanční nátlak a majetkové vydírání – jedná se o pojmy, které spolu úzce souvisí, neboť se týkají financí a majetku. Pachatel, nejčastěji rodinný příslušník, zneužívá finančních zdrojů a majetku starší osoby. Nejčastějšími příklady výše uvedeného jednání jsou, že jedinec žije u svých starších rodičů nebo prarodičů, kdy žádnou finanční částkou nepřispívá na chod domácnosti. Nechává se tedy živit a nemá zájem si najít práci. Vyvíjí na starší osoby nátlak, aby mu daly nějaké peníze. Nutí starší osoby (rodiče, nebo prarodiče), aby na něj přepsaly majetek, tím, že jim vyhrožuje újmou na zdraví, poškozením majetku, nebo umístěním do institucionální péče. Půjčuje si peníze, které záměrně nevrací. V institucích, které se zabývají péčí o seniory, to může být i v ojedinělých případech odevzdání celé penze personálu daného zařízení a senior se tím pádem stává plně závislý na jejich službách, neboť již nemá pro sebe žádné finanční prostředky (Martínková a kol., 2009).

Zanedbávání péče druhou osobou – se považuje „*tělesné a psychické zdraví staršího člověka může být vážně ohroženo, když osoba, která o ní pečuje, není dostatečně schopna splnit nebo zanedbává povinnosti opatřit svému svěřenci dostatek potravy, přístřeší, oděv nebo lékařskou péči*“ (Tošnerová, 2002, s. 14).

Jedná se o situace, kdy osoba, která pečuje o staršího člověka, zanedbává jeho péči tím způsobem, že jí neposkytuje v dostatečné míře nebo neuspokojuje po delší dobu její osobní potřeby. Zanedbávání péče o seniory může mít podobu nedostatečného podávání potravy, pitného režimu, zanedbávání hygieny, prostřední, ve kterém se senior nachází, laxního podávání medikamentů nebo odkládání poskytnutí lékařské péče ze strany zdravotníků. Tento jev nastává z důvodu, že senioři jsou velice ohroženou skupinou, která se nedokáže dostatečně bránit (Mlýnková, 2011).

K zanedbávání péče o starší lidi a k násilí může docházet v domácím prostředí nebo v zařízeních poskytujících institucionální péči.

V domácím prostředí se tohoto jednání dopouštějí nejčastěji pachatelé, kteří jsou s obětí v nějakém příbuzenském vztahu. Může se jednat o násilí mezi dětmi, rodiči a prarodiči. Ojedinelými případy není ani násilí mezi manžely nebo partnery. Násilí a zanedbávání péče v domácím prostředí je obtížné rozpoznat. Jeho hlavním rysem je často opakovanost a dlouhodobost, proto není nic neobvyklého, že senior několik dní nevyjde ze svého bytu, nebo nenavštíví lékaře. Za vším je stud oběti, sdělit někomu, že se daného jednání dopouští rodinný příslušník. S tím i souvisí snaha zamaskovat následky násilí, např. zakrytí modřin oblečením, vytváření legend o pádu ze schodů atd. (Buriánek a kol., 2006).

V zařízeních poskytujících institucionální péči se tohoto jednání nejčastěji dopouští personál daného zařízení. Personálem jsou myšleny zdravotní sestry, ošetřovatelé a sanitáři. Senioři se proti danému jednání nemohou bránit a okolí mnohdy netuší, že se za zmi příslušné instituce něco takového děje. Násilím v institucích poskytující péči starším lidem může být zanedbávání hygieny seniorů, nešetrné zacházení, nedostatečné podávání jídla a pití, poskytování nekvalitních služeb, nebo dokonce jejich neposkytování, zanedbávání prostředí, ve kterém senioři žijí, fyzické nebo psychické násilí popřípadě výhrůžky. V neposlední řadě to může být i nadměrné podávání tisíců léků, aby senioři celý den prospali nebo byli klidní a personál se o ně nemusel tolik zajímat a starat (Buriánek a kol., 2006).

3.2 Syndrom EAN

Název syndromu EAN vznikl z anglických slov Elder Abuse and Neglect. Český překlad znamená týrání, zneužívání a zanedbávání seniorů. V současné době se v češtině užívá pojem násilí na seniorech, který má však širší význam (Kalvach a kol., 2004).

Syndrom EAN je chápán jako nepříznivý společenský jev. Problematikou syndromu EAN se začala zabývat Velká Británie počátkem 60. let 20. století. Pod daným pojmem si můžeme představit špatné zacházení s osobou, která dosáhla 60 a více let, či osobu, jenž má tělesné nebo psychické onemocnění a stala se obětí týrání nebo určité formy násilí (Mlýnková, 2011).

Zanedbávání starých osob a špatné zacházení s nimi můžeme definovat jako: „*Destruktivní chování zaměřené vůči osobě pokročilého věku, které se odehrává v kontextu důvěrného vztahu dostatečné intenzity a frekvence*“ (Martínková, 2009, s. 10). Se syndromem EAN se potýká mnoho států na celém světě. Špatné zacházení nebo týrání probíhá ve většině případů v soukromí a beze svědků. Nejčastěji se jej dopouštějí jedinci, kteří mají k oběti

blízky vztah a spojují je sociální vazby. Oběť je ve většině případů na pachateli závislá a od kontaktu s dalšími lidmi zcela izolovaná. Špatné zacházení můžeme obecně označit i jako psychické nebo fyzické týrání, materiální a finanční zneužívání, zanedbávání poskytované péče seniorovi, citový nátlak nebo sexuální zneužívání. Zjištění syndromu EAN, jeho zkoumání a prokazování u oběti seniora není jednoduché, neboť senioři se stydí o násilí vůči své osobě mluvit, mnohdy se jim nevěří a svá zranění často maskují nebo k nim uvedou falešnou legendu. Informaci o tom, že na seniorovi dochází k protiprávnímu jednání, nebo-li domácímu násilí se policejní orgán často dozví od jiných osob, např. lékařů, sociálních pracovníků, sousedů, atd. (Martínková, 2009).

3.3 Projevy násilí na seniorech

Projevy násilí na seniorech se rozumí znaky, které se nachází na oběti nebo které vykazuje oběť násilí a dle těchto znaků můžeme rozpoznat, jaké násilí je na oběti aplikováno. Ze strany pachatele se většinou jedná o opakované a dlouhodobé jednání, kdy intenzita jednání se neustále zvyšuje. Takové jednání může vážně a trvale poškodit zdraví jedince, nebo vést až ke smrti, ať už z důvodu v přímé souvislosti s fyzickým jednáním (uškrtení, ubití atd.) nebo zvolením dobrovolného odchodu z tohoto světa, tj. sebevražda (Buriánek a kol., 2006).

Viditelnými znaky při tělesném násilí (týrání) jsou zlomeniny kostí, otoky, škrábance na těle, popáleniny na neobvyklých místech od žehličky nebo cigarety, podlitiny různých velikostí a stáří (Tošnerová, 2002).

Viditelnými znaky při psychickém násilí (týrání) jsou úzkosti, zmatenost, přehnaný strach, poruchy spánku a příjmu potravy, úbytek na váze, zanedbávání sebe sama, apatie nebo nadměrné užívání tišících léků (Tošnerová, 2002).

Viditelnými znaky při finančním nátlaku a majetkovém vydírání jsou zmatenost, nepřesnost a malá povědomost o svém majetku a finanční situaci, obava a strach mluvit o svých financích, velký zájem rodinných příslušníků o majetek starší osoby, náhlá změna životního stylu, náhlý přepis majetku na jiné osoby nebo neschopnost platit své výdaje (Tošnerová, 2002).

Viditelnými znaky při zanedbávání péče druhou osobou jsou opakovaná, tzv. náhodná zranění, dlouhodobé nevycházení z bytu, omezení kontaktu s ostatními lidmi, zanedbávání

návštěv u lékaře, bagatelizování svých zranění, nechť mluvit před nadřízenými pečovateli, nebo vykazování známek strachu a ustrašenosti (Tošnerová, 2002).

4 Protiprávní jednání páchané nejčastěji na seniorech

V této kapitole se pokusím nastínit protiprávní jednání, která jsou nejčastěji páchaná na seniorech, kdy využiji svých znalostí a zkušeností, které jsem nabyl praxí jako příslušník Policie České republiky. Mezi nejčastější triky pachatelů na osobách vyššího věku patří:

Osoba, vydávající se za osobu blízkou v tíživé situaci – jedná se o trik pachatelů, kteří se vydávají za rodinného příslušníka seniora, nejčastěji vnuka. Z tohoto pramení pojmenování případu ze strany policejního orgánu „*Vnuk*“. Vše probíhá na jednoduché bázi, kdy pachatelé dle telefonního seznamu si vytipují jméno oběti. Potencionální oběť hledají dle křestního jména, které se užívalo kdysi, ale v současné době se již příliš neužívá. Patří sem jména Květoslava, Růžena, Božena, atd. Následně telefonicky kontaktují daného seniora, kdy se vydávají za jeho vnuka. Senior nevědomky prozradí jméno svého skutečného vnuka, např. „*Tomáši, to jsi ty?*“ Tohoto se pachatelé chytanou a začnou seniora mile a přátelsky přesvědčovat o své tíživé situaci, která se týká většinou poruchy vozidla, kdy za odtah a opravu budou muset vynaložit větší částku peněz, kterou teď právě u sebe nemají. Oběť pochopitelně oslovují babičko nebo dědo. Několikrát seniora ubezpečí, že peníze hned vrátí. Senior pod vlivem mírného nátlaku a časové tísně slíbí půjčení finanční částky, a to i s tím, že peníze nemá doma, že je vyzvedne v bance, na poště nebo v bankomatu. Fiktivní „*vnuk*“ se následně omluví, že pro peníze nemůže dojet sám, že pro ně pošle svého dobrého známého. Poté dojde k předání finanční částky mezi obětí a pachatelem. Částky se obvykle pohybují kolem 150 000 Kč a výše.

Podomní prodej věcí a služeb (falešní řemeslníci) – probíhá přímo v místě bydliště seniora. Nejčastěji na vesnicích nebo v obytných domech, kde bydlí větší počet seniorů. Domy nebo byty ze strany pachatelů se tipují podle jmen na domovních zvoncích, nebo podle místní znalosti. Po zazvonění a po pozvání do bytu se pachatelé snaží seniorovi vnutit předražené zboží. Většinou například předražené hrnce, příbory, kuchyňské roboty, čističky vody, atd. Pachatelé se snaží seniora přesvědčit o vysoké kvalitě výrobků a množství slev, které platí pouze v době nabídky zboží. Po uhrazení nemalé částky ze strany seniora obdržené zboží neodpovídá udávané kvalitě, jedná se o padělek, nebo není vůbec seniorovi dodáno. Obdobnou kategorii tvoří tzv. „falešní řemeslníci“. Ti seniorovi nabídnou provedení nějaké pracovní činnosti, nejčastěji výměny okapů nebo krytiny střechy za velice výhodnou cenu. Po souhlasu oběti použijí nejlevnější materiál, neúměrně navýší cenu, než která byla předem

sjednaná nebo práci vůbec nevykonají s tím, že si musí zajet pro materiál nebo pracovní pomůcky.

Falešní pracovníci (vodáren, plynáren) – v současné době asi nejznámější a nejpoužívanější trik pachatelů vůči seniorům. Vše opět probíhá po předchozím vytipování oběti, dle jmen na domovních zvoncích nebo podle oblasti s větším výskytem seniorů. Vše se odehrává v místě bydliště seniora. Pachatelé jsou obětí vpuštěni dobrovolně do bytu pod legendou, že se jedná o pracovníka vodáren, plynáren nebo elektráren, který jim jde vrátit přeplatek za dané služby. Bohužel má u sebe pouze vysokou papírovou bankovku, kterou je třeba rozměnit. Pachatel vejde do bytu jako poslední a nezavře za sebou dveře, aby se mohl druhý pachatel dostat nepozorovaně do bytu. Senior jde poté do jiné místnosti, kde má uschované finanční prostředky, aby měl na rozměnění vysoké papírové bankovky. Následně se vrací s finanční částkou za fiktivním pracovníkem, který seniora zabaví v jiné místnosti a druhý pachatel mezi tím odcizí zbylou finanční hotovost ze skřípky seniora. Jedná se o propracovanou formu trestné činnosti, kdy pachatelé, konkrétně fiktivní pracovník, třeba roztáhne ve vstupu z kuchyně do chodby prostěradlo, kabát atd., v úmyslu tento vstup zakrýt, aby mohl druhý pachatel nepozorovaně vejít do bytu seniora a dopustit se krádeže finanční hotovosti.

Falešní odhadci cenných věcí a sbírek – vše opět probíhá v místě bydliště seniora. Pachatele většinou telefonicky kontaktuje oběť sama na základě inzerátu o bezplatném ohodnocení cenných věcí nebo sbírek. Po vpuštění pachatele do bytu senior ukáže dotyčným svoji sbírku mincí, zlata, starožitností, známek, obrazů atd. Pachatel buď oběti nabízí za danou věc velmi malé peníze s tím, že jinde více nedostane, nebo uvede, že se nejedná o originál, ale pouze o napodobeninu. Po odchodu „fiktivního odhadce“ senior zjišťuje, že mu část sbírky chybí, nebo že byl podveden, co se týká odhadní ceny daných věcí.

Předváděcí akce spojené s nabídkou věcí tzv. „šmejdi“ – jedna z mála činností, která probíhá mimo bydliště seniora. Seniori jsou prostřednictvím inzerátů nebo letáček pozváni na výhodnou akci, která se týká návštěvy nějakých zajímavých míst. Seniori se na akci hlásí dobrovolně, neboť je zadarmo, nebo za malou částku. Akce obsahuje dopravu, oběd, návštěvu zajímavých míst, a také prodejní akci spojenou s prezentací výhodných výrobků. Během prezentace předražených výrobků je na seniory vyvíjen záměrný nátlak s tím, že si zboží musí koupit, jinak nemohou opustit sál třeba na toaletu, nebo že vyhráli velkou slevu na dané zboží a tuto musí ihned uplatnit, atd. Pokud nemají peníze v hotovosti u sebe, jsou jim nabízeny

„výhodné“ úvěry. Senioři se musí rozhodnout v časové tísní a pod tlakem. Po zakoupení zboží senioři zjišťují, že zboží neodpovídá garantované kvalitě a že bylo velice předražené.

Internetová kriminalita páchaná na seniorech – jedná se o protiprávní jednání, které je pácháno na seniorech prostřednictvím internetu. Mezi internetovou kriminalitu patří různé podvodné e-shopy, které zprostředkovávají internetové obchodní transakce. Tyto e-shopy nabízejí zboží za podezřele nízké ceny nebo zboží, které je u jiných prodejců vyprodáno. U daných e-shopů chybí ve většině případů kontaktní údaje a komunikace probíhá prostřednictvím emailů. E-shopy žádají vždy zaslání platby předem na bankovní účet. Po odeslání požadované finanční částky, e-shop přestane komunikovat a po čase smaže své internetové schránky, nebo dojde k zablokování těchto stránek ze strany policejního orgánu, kdy provozovatele těchto stránek je velice obtížné dohledat, neboť IP adresy vedou přes zahraniční servery a zaslání finanční částky končí na zahraničních bankovních účtech exotických zemí. Zboží není zákazníkovi většinou nikdy dodáno. Na stejné bázi fungují i podvodné inzeráty, ve kterých je nabízeno zboží za velice výhodné ceny. Výsledek je stejný jako u podvodných e-shopů. V poslední době se senioři potýkají s tzv. podvodnými reklamami nebo nabídkami farmaceutických výrobků. Seniorům je prostřednictvím emailu nebo telefonického hovoru sděleno, že se stali vítězi, nebo že byli vybráni k odběru farmaceutického zboží (různé masti, vitamíny, přípravky na omládnutí, nebo zhubnutí atd.). Veškeré výrobky jsou zdarma, neboť je to výhra nebo dárek. Se zasláním zboží senioři většinou souhlasí. Po obdržení výrobku dotyční zjistí, že výrobky jsou sice zdarma, ale musí zaplatit nemalé finanční prostředky za poštovné a balné. Dále zákazníkovi začnou chodit různé další výrobky, kdy za tyto musí zaplatit další finanční částky. Zrušení zásilek je mnohdy komplikované a velice zdlouhavé. Dále stojí za zmínku tzv. M-platby, které také v poslední době obtěžují seniory. Majiteli mobilního telefonu dojde na mobilní telefon textová zpráva, ve které neznámý uživatel žádá o přeposlání následné textové zprávy, která bude obsahovat unikátní PIN kód. Po přeposlání požadované textové zprávy, majitel mobilního telefonu následně zjistí, že zaplatil neznámé osobě platební transakci ve výši několika tisíc korun. Tato částka je stržena z paušálního tarifu, nebo odečtena z kreditu, do minusových hodnot. Dohledání pachatele v tomto případě je velice komplikované, neboť vše opět probíhá přes několik internetových bran. Pachatelé získané finanční prostředky používají na zaplacení různých počítačových her.

Násilné trestné činy páchané ze strany rodinných příslušníků nebo jiných osob – jedná se o kategorii, která vážně ohrožuje život a zdraví seniorů na rozdíl od předešlých kategorií, které byly převážně zaměřeny na majetek oběti. Do této kategorie patří různá ublížení na zdraví, ať lehkého nebo těžkého charakteru, loupeže, omezování osobní svobody, vydírání, týrání osoby a vraždy. Veškeré jednání je spojeno s násilím proti osobě oběti. Ve většině případů oběť zná osobu pachatele a je s ním v určitém vztahu. Pouze ve výjimečných případech si pachatel vybírá oběť zcela náhodně. Násilí je dlouhodobého rázu a jeho intenzita se postupně zvyšuje. Ve většině případů je nenávratně poškozeno zdraví seniora, ať po stránce psychické nebo fyzické. V ojedinělých případech končí dané jednání smrtí oběti. Předmětem výše uvedeného jednání je zmocnění se majetku oběti seniora, manipulace s obětí nebo přiživování. Seniori protiprávní jednání snášejí delší dobu a věc oznámí až v době, kdy je pro ně neúnosné, nebo zkolabují. Není žádnou výjimkou, že podezřelé chování ze strany rodinných příslušníků nebo jiných osob oznámí sousedé, lékař, nebo sociální pracovníci. Za pachatele, který je jejich rodinný příslušník, se stydí. V případě násilí např. vydírání ze strany neznámých pachatelů, věc neoznámí z důvodu, že jim je vyhrožováno, např. dalším fyzickým násilím nebo násilím na jejich příbuzných, pokud se o věci dozví policie.

5 Možnosti vyšetřování protiprávního jednání spáchaných na seniorech a získávání důkazů

Prováděné šetření a vyšetřování musí být v souladu s trestním zákoníkem číslo 40/2009 Sb. Zvolený postup, správné vyhledávání a zajišťování stop je velice důležité. Je potřeba, aby vše bylo v mezích zákona. V opačném případě může dojít k osvobození pachatelů z důvodu procesních chyb.

Veškeré šetření nebo vyšetřování protiprávního jednání, spáchaného na osobě seniora, ze strany orgánů činných v trestním řízení, začíná přijetím oznámení od fyzické osoby. Na základě prvotních informací je stanoven postup, který by měl vést k dopadení osoby pachatele nebo pachatelů. Důležitým faktorem pro úspěšné dopadení pachatele je doba mezi spácháním protiprávního jednání a doba oznámení skutku policii, množství stop, které se podaří zajistit a výpověď poškozeného, případně svědků. Proces získávání a využívání důkazů v trestním řízení se nazývá dokazování. Mezi nejčastější formy dokazování, které vedou k dopadení pachatele protiprávního jednání na seniorovi, jsou:

Výslech poškozeného na protokol o výslechu svědka – výslech je jedna z nejstarších a nejčastěji používaných metod orgánů činných v trestním řízení. Výslech slouží jako důkazní prostředek. Dalo by se říci, že výslech je metoda kriminalistické taktiky, která je zaměřena na zkoumání paměťových stop. Na základě výslechu se stanovuje další postup a ve většině případů to bývají jediné informace, které vedou k dopadení osoby pachatele. Výslech je u poškozeného nebo svědka zaměřen na to, jak dotyčný danou situaci vnímal, co si z dané události zapamatoval a poslední fází je reprodukce těchto skutečností (Chmelík a kol., 2005).

Zvláštní postavení v trestním řízení má tzv. „*Výslech svědka*“, který je upraven ust. § 101 tr. řádu. Výslech svědka je název daného úkonu. To znamená, že na protokol o výslechu svědka může být vyslechnut i poškozený, nebo i osoba, která nebyla přímo svědkem daného protiprávního jednání. Výslech svědka má vysokou důkazní hodnotu a je jedním z důkazů, který se dá užít u soudu. Daný úkon u poškozeného seniora je nutno provést, co nejdříve, dokud mají všechny skutečnosti, tzv. v živé paměti, neboť postupem času, se paměťová stopa (podoba osoby pachatele, jednání pachatele na místě činu) u poznávající osoby, která byla v přímém styku s pachatelem, snižuje a s postupujícím časovým odstupem se zvyšuje nebezpečí zmaření důkazů z hlediska účelu trestního řízení. Výslech svědka, je u poškozených seniorů, prováděn tedy z důvodu, že zde hrozí vysoké nebezpečí, že poškozený senior, vzhledem ke svému vysokému věku a stavu své paměti, nebude schopen u soudu

popsat veškeré skutečnosti, které se odehrály v době spáchání protiprávního jednání, neboť od doby spáchání skutku až do doby soudního řízení uplyne značně dlouhá doba. Také je úkon u seniorů prováděn z důvodu, že vzhledem k vysokému věku poškozeného seniora, se nemusí senior dožít soudního řízení s pachatelem nebo pachateli. V takovém případě se u soudu čerpá právě z protokolu o výslechu svědka. Objektivitu daného úkonu zajišťuje v určitých fázích trestního řízení osoba přítomného soudce nebo obhájce obviněného.

Rekognice – je procesní úkon spočívající ve znovu poznávání před tím vnímaného objektu, s cílem jeho ztotožnění. Rekognice je upravena ust. § 104b tr. řádu. Rekognice se koná z důvodu, aby poškozený nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil její totožnost. Znovu poznávány mohou být osoby, a to živé nebo mrtvé, věci nebo zvířata. Poškozený senior může pachatele protiprávního jednání poznávat podle vzhledu, chůze, hlasu, vůně atd. Rekognice může být prováděna, tzv. „*In natura*“ nebo dle fotografií. Rekognice *in natura* znamená, že je poškozenému nebo svědkovi ukázán pachatel daného protiprávního jednání naživo mezi dalšími minimálně třemi osobami, které se svým vzhledem (výškou, barvou vlasů, postavou atd.) musí podobat podezřelému. Rekognice dle fotografií je prováděna dle předložených fotografií, kdy fotografie osoby pachatele musí být předložena minimálně mezi třemi dalšími fotografiemi osob, které se opět svým vzhledem musí podobat osobě pachatele (Chmelík a kol., 2005).

Rekognice je s poškozenými seniory prováděna ze stejného důvodu jako úkon výslech svědka, a to, že s časovým odstupem nebude senior schopen poznat osobu pachatele, nebo se poškozený senior vzhledem ke svému vysokému věku nemusí dožít soudního řízení, kdy bude potřeba pachatele ztotožnit. Obvykle jsou oba úkony spojeny tím, že se poškozený senior vyslechne na protokol o výslechu svědka a následně se přistoupí k rekognici, pokud je předem vytipován nějaký pachatel nebo pachatelé. Rekognice má vysokou důkazní hodnotu a často je to jediný důkaz vedoucí ke ztotožnění osoby pachatele. Objektivitu daného úkonu opět zajišťuje v určitých fázích trestního řízení osoba přítomného soudce nebo obhájce obviněného.

Ohledání místa činu + zajištění a vyhodnocení zajištěných stop – „*místem činu chápeme místo, kde byl čin spáchán, ale i okolí, kde se nacházejí stopy pachatele nebo osob na činu zúčastněných*“ (Chmelík a kol., 2005, s. 15).

Podstatou ohledání místa činu je, že policista svými smysly poznává fakta o události a jejím charakteru. Ohledání místa činu je upraveno ust. § 113 tr. řádu. Ohledání místa činu je

velice důležitý úkon a na jeho kvalitě provedení závisí úspěch dopadení pachatele. Pokud není ohledání místa činu provedeno kvalitně, může to mít za následek nenahraditelnou ztrátu důkazů a s tím může souviset i nemožnost usvědčit osobu pachatele. Při ohledání místa činu se musí postupovat takticky, aby nedošlo ke zničení stop. Hlavním cílem ohledání místa činu je nalezení a zajištění stop, včetně informací, které se stopami souvisí, zjištění a objasnění mechanismu vzniku a průběhu dané události, odhalení a usvědčení osoby pachatele, odhalení příčin a podmínek protiprávního jednání včetně možného motivu a získání informací pro stanovení vyšetřovacích verzí. O průběhu ohledání místa činu se sepíše protokol. Z místa se pořídí fotodokumentace a videozáznam. Pořízená fotodokumentace místa činu nám dává dokonalý obraz o situaci na místě ohledání, aby si další zainteresované osoby mohly udělat představu o situaci na místě činu (Chmelík a kol., 2005).

Ohledání místa činu u protiprávního jednání spáchaného na seniorech má největší význam v tom, že potvrzuje, že se pachatel nebo pachatelé nacházeli na místě činu v době spáchání protiprávního jednání. Dále dokumentuje současný stav prostředí, např. násilné vniknutí do uzamknuté skříně v ložnici, kde se nacházela odcizená finanční hotovost, nebo dokumentuje podmínky, v jakých senior přežíval.

Stopy, které byly v rámci ohledání místa činu nalezeny a zajištěny jsou následně zaslány na příslušná pracoviště, aby došlo k jejich odbornému vyhodnocení. Mezi takové stopy patří stopy biologické, pachové, chemické, věcné, trasologické atd. Veškerá činnost na místě činu a následné vyhodnocování stop je zaměřeno na usvědčení osoby pachatele protiprávního jednání.

Zajištění a vyhodnocení kamerových a zvukových záznamů (hovor na tísňovou linku 158) – kamerové záznamy jsou v současné době nainstalovány na různých místech ve společnosti, že člověk o nich nemá ani tušení. Kamerové systémy provozují fyzické nebo právnické osoby, většinou z důvodu ochrany svého majetku. Podle kamerových záznamů lze potvrdit nebo vyvrátit pohyb pachatele na místě činu, nebo v okolí, jeho chování, zaznamenávají protiprávní jednání, a také napomáhají k identifikaci pachatele nebo pachatelů protiprávního jednání

Co se týká zvukových záznamů, tak se jedná o telefonická oznámení, které učinil poškozený nebo jiná osoba na tísňovou linku, nejčastěji s číslem 158. Ze zajištěných zvukových záznamů je možno určit psychické rozpoložení dané osoby, např. dle chvění hlasu, rychlosti mluvení, hlasitosti, atd. Dále je také možno potvrdit přítomnost pachatele na místě,

který může být na záznamu slyšet, jak křičí na oběť, ničí nějaké věci nebo fyzicky napadá jiné osoby. Zajištění zvukového záznamu, tj. telefonického oznámení na tísňovou linku 158 v mnohých případech dokresluje zoufalství seniora a potvrzuje jeho neúnosnou situaci. Velké opodstatnění má takový záznam v případech, kdy se protiprávního jednání dopouští rodinný příslušník na seniorovi. V takovém případě záznam může sloužit jako důkazní prostředek, neboť protiprávní jednání na seniorovi ze strany rodinného příslušníka je ve většině případů prováděno skrytě.

Odposlech a záznam o telekomunikačním provozu – zjednodušeně odposlech se provádí již v době, kdy policejní orgán zná osobu pachatele, která se dopouští protiprávního jednání na seniorovi, ale potřebuje získat důkazy o daném jednání. Odposlech upravuje ust. § 88 tr. řádu a ust. § 88a tr. řádu. Odposlech nařizuje soudce příslušného soudu nebo může být prováděn u některých trestných činů se souhlasem poškozeného. Telekomunikačním provozem se rozumí veškerá komunikace, která probíhá prostřednictvím telefonu, mobilního telefonu, faxu, vysílačky či jiného telekomunikačního zařízení. Jedná se o velice důležitý důkaz u soudu, neboť odposlechem může být usvědčen rodinný příslušník, který vydírá své rodiče nebo prarodiče, anebo jim vyhrožuje.

Domovní a osobní prohlídka, prohlídka jiných prostor a pozemků, vstup do obydlí, jiných prostor a pozemků – jedná se o úkony, které směřují k zajištění osob nebo věcí pocházející z trestné činnosti, nebo kterými byla trestná činnost páchána. Dané úkony jsou upraveny ust. § 82 tr. řádu až ust. § 85c) tr. řádu. Domovní prohlídku a prohlídku jiných prostor a pozemků nařizuje soudce příslušného soudu. Zajištěné věci slouží jako důkaz u soudu. Dané úkony jsou u trestních činů spáchaných na seniorech využívány v případech, kdy je třeba dohledat a zajistit odcizené věci z bytu seniorů. Většinou se daného oprávnění využívá u sériových majetkových trestných činností. V současné době je však trend takový, že pachatelé odcizují peníze, zlato a šperky, tedy věci, které jdou velice těžko dohledat a zpětně ztotožnit.

6 Viktimologie, viktimizace, viktimnost

Každý z nás se může stát obětí protiprávního jednání, a to bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání nebo postavení ve společnosti. Přímý kontakt naší osoby s pachatelem, byť jen na krátkou dobu, nás může změnit, a také emocionálně poškodit. Jednáním pachatele se nezmění pouze život oběti, ale také jejím blízkým osobám. Protiprávní chování pachatele může tedy v jednom okamžiku změnit život mnoha lidem, kdy z úspěšných, veselých a sebevědomých lidí se ze dne na den stávají zlomené, nejisté a tápající osoby. Chování oběti po spáchání trestného činu je pro mnoho z nás nepochopitelné. Jako zdárný příklad se jeví situace, kdy senior několik let snáší protiprávní jednání ze strany rodinného příslušníka nebo příslušníků. Prožitkem oběti se zabývá obor Viktimologie, která přispívá k pochopení, proč se oběti protiprávního jednání chovají, tak jak se chovají. Viktimologie je ve většině případů zaměřena na identitu oběti a průběh samotné viktimizace (Čírtková, 2014).

6.1 Pojem Viktimologie, viktimizace, viktimnost

Viktimologie vychází z latinského slova *victima*, což znamená oběť. Viktimologie se primárně zabývá obětí protiprávního jednání. Jedná se o vědní obor, který zkoumá vztah mezi obětí protiprávního jednání a pachatelem. Viktimologie se také zabývá biosociálními a psychologickými charakteristikami oběti, rolí obětí v průběhu vyšetřování a jednání u soudu, pomocí obětem, prevencí a různými procesy viktimizace (Válková a kol., 2012).

Viktimizace – daným pojmem se rozumí proces poškození oběti. Dalo by se i říci, že z potenciální oběti se stala oběť reálná. Viktimizace začíná útokem na oběť protiprávním jednáním, ale zároveň nekončí, ukončením útoku na oběť, ale nadále pokračuje. Viktimizaci rozdělujeme do tří fází, a to na primární, sekundární a terciální. Za primární fázi viktimizace považujeme vznik nějaké újmy ze strany pachatele, která je považována za přímý a bezprostřední důsledek protiprávního jednání. Protiprávním jednáním ze strany pachatele vznikla oběti určitá újma, a to fyzická, finanční nebo emocionální. Všechny újmy bývají zpravidla mezi sebou propojeny. Za sekundární viktimizaci považujeme druhotné zraňování oběti především po stránce psychické. Oběť protiprávního jednání trpí znovu a musí si nepříjemnou záležitost opět připomínat, v důsledku šetření skutku ze strany orgánů činných v trestním řízení. Do sekundární viktimizace spadá i medializování případu prostřednictvím médií, kdy uváděné skutečnosti bývají mnohdy zkresleny. Dalo by se říci, že oběť protiprávního jednání trpí řešením dané situace. Za typické zdroje sekundární viktimizace jsou považovány orgány činné v trestním řízení, média a okolí oběti. Mnohdy sekundární

viktimizace má na oběť větší dopad, než primární viktimizace. Mezi hlavní a typické projevy patří pocit nedůstojnosti, nespravedlnosti nebo izolovanost. Za terciální viktimizaci považujeme dlouhodobé dopady újmy na oběť protiprávního jednání. Na základě těchto dopadů dochází ke změně stylu života oběti, např. změna místa bydliště, zaměstnání, kontakt s lidmi atd. Jedná se o psychické procesy, které se dostavily po spáchání protiprávního jednání u oběti, se kterými se oběť snaží vyrovnat. Nejčastější psychickou újmou v daném případě bývá posttraumatická porucha, která vzniká jako reakce na traumatickou událost. Jedná se o stav, kdy oběť opakovaně prožívá danou událost ve svých myšlenkách a snech, a také se současně vyhýbá místům a situacím, ve kterých k danému protiprávnímu jednání došlo. Posttraumatický stav můžeme nazývat stavem, kdy selže začlenění traumatického zážitku a prožitku mezi ostatní každodenní zkušenosti. Posttraumatický stav se u oběti projevuje poruchou spánku, příjmu potravy, paměti atd. Daný stav může vyvolat deprese, úzkost nebo různé závislosti (Čírtková, 2014).

6.2 Práce Policie České republiky s obětí trestného činu

Policie České republiky představuje instituci, která je součástí státní správy a slouží veřejnosti. Policie se snaží pomáhat občanům, chrání je a zajišťuje prevenci, aby k protiprávnímu jednání vůbec nedošlo. Řešení protiprávního jednání ze strany policie je ve většině případů závislé na oznámení dané skutečnosti. Po oznámení protiprávního jednání začíná policie pracovat s obětí i s pachatelem, pokud je znám (Velikovská, 2016).

Policie ve většině případů začíná primárně pracovat s obětí protiprávního jednání. Policisté jsou mnohdy první lidé, kterým se poškozený svěří o protiprávním jednání vzniklém na jeho osobě. Poškozený je ze strany příslušníků policie dotazován k čemu došlo. Pokud je na místě přítomen i pachatel daného protiprávního jednání je ve většině případů z místa odvezen na příslušnou policejní služebnu, aby se oběť před pachatelem nebála mluvit, došlo k odizolování oběti od pachatele, a také pachatel nemohl zasahovat do výpovědi poškozeného nebo svědků. Po vylisování informací k danému skutku je oběti nabídnuta lékařská pomoc nebo krizový intervent. Nabídnutá pomoc záleží na charakteristice případu, jaká újma poškozenému vznikla a za jakých okolností se skutek stal. Po zjištění základních informací a provedení nezbytných úkonů na místě, je oběť převezena na příslušnou policejní stanici. Poté se přistupuje k výslechu obou aktérů a možných svědků (Spurný, 2010).

6.3 Psychologie výslechu, osoba pachatele a oběti

Samotný výslech je velice důležitou kriminalistickou metodou, kterou na základě stanovených zákonných podmínek, orgány činné v trestním řízení, získávají výpověď osoby o skutečnostech, jež vnímala svými smysly a které jsou důležité pro objektivní zjištění a objasnění dané věci. Ze strany vyslychajícího jde o cílevědomé motivování vyslychané osoby, aby vypovídala pravdu a sdělila vše, co v souvislosti s daným protiprávním jednáním pozorovala a vnímala. Výslech je založen na komunikaci dvou subjektů, kdy jeden je v pozici vypovídajícího a druhý je v pozici vyslychajícího. Oba aktéři se během výslechu navzájem ovlivňují, aniž by si to vůbec uvědomovali (Velikovská, 2016).

Mezi hlavní chyby při výslechu patří první dojem, profesní zkreslení, předsudky, přecitlivělost a osobní problémy. První dojem je založen na tom, že si oba aktéři hned na počátku komunikace utvoří dojem jeden o druhém, např. v sympatiích, kdy daný dojem přetrvává po celou dobu komunikace. Vytvořený první dojem však může být zcela mylný. Profesní zkreslení souvisí s dlouhodobým výkonem stejného povolání, kdy toto vede, tzv. k profesní deformaci. Vyslychající vede výslech v zažitém stereotypu a zaměřuje se pouze na určité informace. V důsledku této činnosti může dojít k opomenutí jiných podstatných informací. Předsudky a přecitlivělost jsou abnormální reakce vyvolané ze strany vyslychajícího vůči vyslychanému. Může to souviset s věkem, stylem účesu, barvou pleti vyslychaného atd. Osobní problémy vyslychajícího se mohou negativně promítnout do komunikace s vyslychaným a velice ovlivnit předmětný výslech (Chmelík, 2005).

Komunikace mezi oběma subjekty probíhá ve dvou základních formách. V této souvislosti hovoříme o verbální a neverbální komunikaci. Obě formy komunikace jsou ovlivněny typem vyslychané osoby. Jiná komunikace bude s poškozeným, s podezřelým nebo svědkem dané události. Obě formy komunikace se také vzájemně prolínají a doplňují. Je vždy potřeba, aby vyslychající správně usměřňoval výslech a oběma formám komunikace věnoval pozornost. Verbální komunikace mezi vyslychaným a vyslychajícím je zaměřena na obsah daného sdělení. Jedná se o ústní projev k určité situaci. Co se týká neverbální komunikace, tak je třeba sledovat reakce vyslychané osoby, kdy z těchto reakcí můžeme vyvodit věrohodnost poskytnuté výpovědi. Mezi takové důležité reakce patří těkavý pohled, neklid, mimika, tón řeči, způsob řeči atd. Z praktického pohledu je neverbální komunikace vyslychané osoby velice důležitá a má vysokou vypovídající hodnotu. Z mimiky můžeme vyčíst emocionální stav vyslychané osoby, např. strach, zlobu, překvapení nebo zájem o problém. Z výrazu

obličejů můžeme vyčíst, např. předstíraný určitý projev, zda jde o osobu agresivní atd. Dále je třeba u neverbální komunikace u vyslychané osoby sledovat, záměrnost pohledu, konkrétně na co se vyslychající osoba dívá, zda utíká pohledem, zda se dívá přímo do očí, zda je pohled roztěkaný, soustředivý atd. Poslední složkou, kterou je třeba u neverbální komunikace sledovat jsou tělesné pohyby, zejména končetin, trupu a hlavy. Při zvyšovaném nátlaku, se tělesné pohyby u vyslychaného projevu nejvíce (Velikovská, 2016).

Samotný výslech oběti, pachatele nebo svědka, dělíme do tří základních rovin, a to na úvodní stadium, monologické stadium a stadium dialogu. V úvodním stadiu dochází k ověření dat, vztahujícím se k vyslychané osobě, poučení o právech a povinnostech při výslechu a seznámení, co bude obsahem výslechu. Jedná se o fázi, kdy dochází k navazování kontaktu mezi vyslychaným a vyslychajícím. V této fázi získává vyslychající prvotní informace o vyslychaném a utváří si nějakou představu o reakcích během výslechu. Na základě těchto informací vyslychající stanoví vhodný postup výslechu. Po úvodním stadiu následuje monologické stadium, kdy vyslychaná osoba je ze strany vyslychajícího vyzvána k tomu, aby se vyjádřila k dané skutečnosti. Ve většině případů vyslychané osoby neví, jak a kde začít. Z tohoto důvodu je velice důležité, aby vyslychající navrhl vyslychané osobě nějaký scénář její výpovědi. V průběhu monologické výpovědi ze strany vyslychané osoby, vyslychající osoba zasahuje minimálně do této fáze výslechu. Je velice důležité pečlivě sledovat obsah výpovědi a reakce chování vyslychané osoby. Na základě těchto skutečností provádí vyslychající analýzu daného výslechu. Posledním stadiem je stadium dialogu. V tomto stadiu klade vyslychající vyslychanému otázky, kterými doplňuje výpověď, odstraňuje rozpory, potvrzuje fakta a důkazy. Je zakázáno klást sugestivní a kapiózní otázky. Za sugestivní otázky jsou považovány ty, které již v samotné otázce předjímají způsob a obsah odpovědi, např. to vozidlo bylo modré barvy?, kdy správně by mělo být, jakou barvu mělo vozidlo. Za kapiózní otázky jsou považovány ty, které dezorientují vyslychanou osobu. Jedná se o otázky klamavé, lstivé, které představují umělý fakt, který vlastně neexistuje, např. tak už to pusť, už všechno víme, ostatní už se doznali. Samotný výslech je zaznamenán do protokolu a následně přečten vyslychané osobě v přímé řeči. V závěru výslechu je dána možnost vyslychané osobě, aby si protokol v klidu přečetla a uplatnila případné opravy a doplnění. Poté je protokol podepsán ze strany vyslychané a vyslychající osoby (Chmelík, 2005).

Na průběh a výsledek výslechu má zcela zásadní vliv psychologické působení mezi oběma aktéry. Mezi zásadní psychologické působení patří navázání kontaktu a udržení kontaktu

s vyslýchanou osobou, atmosféra výslechu a způsob i styl komunikace. Patří sem varianty, že vyslýchaná osoba může a chce vypovídat, vyslýchaná osoba si nevzpomíná, ale chce vypovídat, vyslýchaná osoba může, je schopna vypovídat, ale nechce a vyslýchaná osoba nemůže a ani nechce vypovídat. Ve všech případech je třeba ze strany vyslychajícího zvolit správný a logický postup (Čírtková, 2013).

Pro zdárný průběh výslechu je velice důležitá taktika výslechu. Ta se obvykle stanovuje na začátku výslechu, ale může se během výslechu měnit. Mezi zásadní taktiky výslechu patří důvěra vyslychaného k vyslychanému. Důvěra se lépe vytváří mezi osobami stejného pohlaví, hlavně u mravnostní kriminality, nebo u osob, které jsou si věkově blíže. Pozitivní nebo negativní důvěra má značný vliv na samotný výslech. Dalším bodem taktiky, je správně navázaný kontakt mezi vyslychaným a vyslychajícím. Pokud si oba na začátku padnou, tzv. do oka, je to záruka kvalitního výsledku. Posledním taktickým bodem je převaha vyslychajícího nad vyslychaným. Může být vyjádřena větším počtem vyslychajících nad vyslychaným nebo převahou znalostí problému, erudovaností a zkušeností ze strany vyslychajícího. Zde je velice důležitá příprava na výslech ze strany vyslychajícího (Čírtková, 2014).

Dle Chmelíka (2005, s. 172) by u každého výslechu měla být dodržena níže vedená pravidla:

- „*cílevědomost výslechu,*
- *zjištění objektivní pravdy*
- *ofenzivnost výslechu,*
- *záměrnost výslechu,*
- *psychologická zralost vyslychajícího,*
- *iniciativní přístup,*
- *stručnost kladených otázek.*“

Pro stanovení správného postupu a taktiky výslechu je důležitá osoba oběti a osoba pachatele. U osoby pachatele je třeba rozeznávat, jakého protiprávního jednání se dotyčný dopustil. Zda se jedná o úmyslný trestný čin nebo nedbalostní. Dále je třeba rozeznávat, zda se jedná o pachatele, který se protiprávního jednání dopustil poprvé nebo se jedná již o

zkušeného pachatele, tzv. recidivistu. Také je třeba rozlišovat, zda se protiprávního jednání dopustila nezletilá, mladistvá nebo dospělá osoba. Podle typu osoby pachatele dochází ke zvolení osoby vyslychajícího, jejich počtu a způsobu vedení výslechu. Vždy je důležité, jakými důkazy policejní orgán disponuje proti pachateli a čím může vyslychající argumentovat a vyvracet výpověď pachatele (Velikovská, 2016).

Osoba oběti protiprávního jednání může být dítě, mladistvý, dospělá osoba nebo senior. S každou osobou, která se stala obětí protiprávního jednání, se musí pracovat individuálně dle charakteru protiprávního jednání, které bylo oběti způsobeno. Platí však všeobecná pravidla, kdy oběti by měla být dána možnost si vybrat vyslychajícího. Tohle pravidlo se hodně týká u poškozených žen, které se staly obětí mravnostních trestných činů, kdy si obvykle zvolí, aby je vyslychala osoba stejného pohlaví. Oběť by se do výslechu neměla nijak nutit. Nabídnout oběti pomoc psychologa, lékaře nebo krizového intervenanta. Pokud to jde, tak výslech odložit na vhodnější dobu. Dále je důležité zvolit vhodné oblečení vyslychajícího, prostředí, počet přítomných osob a pomůcky. Před začátkem každého výslechu oběti je třeba posoudit její fyzický a psychický stav, může se jednat osobu nemocnou, zraněnou, umírající, mentálně postiženou nebo těhotnou ženu. Velice důležitá je vždy řádná příprava na výslech (Chmelík, 2005).

Z policejní praxe existuje několik typů osob, které se projevují u výslechu různými projevy. Tyto osoby dělíme na:

- mluvka, neboli upovídánec, jedná se o osobu, která na jednoduchou otázku dokáže odpovídat velice dlouho. Během chvíle dokáže popsat všechny zážitky ze svého života a skutečnosti, které s daným výslechem vůbec nesouvisí,
- nedůvěřivec, jedná se o osobu, která nevěří policii a v jakékoliv situaci nespolupracuje a zaujímá negativní postoj,
- pohádkář, jedná se o osobu, která si ráda vymýšlí a podává smyšlená oznámení, jež opírá a svoji bujnou fantazii. Jedná se o oznámení, která se nezakládají na pravdě a často souvisí se sci-fi, nebo s výskytem nadpřirozena,
- nedočkavec, jedná se o osobu, která nenechá vyslychajícího domluvit a často mu skáče do řeči a odpovídá na otázky, které ještě nebyly položeny a nejsou v dané chvíli na místě,

- příkyvovač, jedná se o osobu, která plně souhlasí se všemi skutečností týkající se obsahu výslechu a snaží se odpovědět na jakoukoliv otázku,
- zapírač, jedná se o osobu, která zapírá v každé situaci nebo odmítá vypovídat.

6.4 Práce se seniory jako oběťmi protiprávního jednání

Práce se seniory, kteří se stali oběťmi protiprávního jednání je velice složitá a zdlouhavá. Na průběhu výslechu seniorů se negativně podepisuje jejich zdravotní stav. Mnoho seniorů trpí nedoslýchavostí nebo částečnou hluchotou. Z tohoto důvodu se často položená otázka musí opakovat a přidávat na intenzitě hlasu. Není žádnou výjimkou, že senior, i když špatně slyší a má nosit naslouchátko, tak jej nenosí. Nevezme si jej ani k výslechu, i když je na to opakovaně předem upozorněn. Další slabinou seniorů je zrak. Většina seniorů špatně vidí a nedokáže přesně popsat osobu pachatele, typ vozidla na místě činu nebo obsah písemností, které podepsali. K plánovanému úkonu si s sebou nepřinesou brýle, i když na to byli opakovaně upozorněni. Ve většině případů pohybový aparát seniorům již neslouží, jak by měl a z tohoto důvodu je třeba volit vhodnou místnost pro výslech seniora, nejlépe, aby se nacházela v přízemí s bezbariérovým přístupem. Brzy se unaví. Tato skutečnost souvisí s tím, že vzhledem k pokročilému věku a zdravotnímu stavu je na výslechu seniora třeba vytýčit delší časový úsek a často dělat přestávky. Senioři mají většinou problémy s pamětí, kdy často zapomínají. Za krátkou dobu od spáchání protiprávního jednání si nedokážou vybavit důležité skutečnosti. Senioři ve většině případů mluví pomalu, ale za to rozvážně a snaží se popsat veškeré skutečnosti (Holmerová, Jurášková, Zikmundová a kol., 2007).

Výslech seniora jako oběti protiprávního jednání musí být veden šetrně a je třeba postupovat specificky. Je nutné přizpůsobit prostředí, ve kterém bude výslech probíhat a zvolit dobře dostupnou výslechovou místnost. Dále je důležité, aby se v blízkosti výslechové místnosti nacházela toaleta. Nejvhodnějším postupem je provést výslech seniora v jeho domácím prostředí. V domácím prostředí si senior může, při pohledu na určité předměty, vzpomenout na podstatné skutečnosti, na které by si v cizím prostředí jinak nevzpomněl. V domácím prostředí u seniora, dochází, tzv. k propojování paměťových stop, které vedenou k navození důležitých vzpomínek, k prošetřované události. Senior se také v domácím prostředí cítí lépe a odpadne mu i stres způsobený cestováním na určité místo. Má v dosahu své léky a zdravotní pomůcky, které mu usnadňují každodenní činnost (brýle, berle, naslouchátko atd.). Senior svůj výklad často přerušuje a utíká od tématu. Vše popisuje ze široka a vzpomíná na minulé časy, když byl mladý a svět byl mnohem bezpečnější. Také

často popisuje, co by s pachatelem udělal, kdyby jej znovu potkal, nebo kdyby byl u policie. Je však třeba poznamenat, že mnoho seniorů, kteří se stali oběťmi protiprávního jednání, prožívají úzkost, obavu a strach. Mluví tiše a chvěje se jim hlas. Jejich výpověď je často doprovázena pláčem, dlouhými pomlkami a také studem, pokud se protiprávního jednání na nich dopustil rodinný příslušník. Senior často hledá slova a obviňuje se, že za to může on. V takovém případě je třeba se na výsledcích dobře připravit, aby obsahoval hned na poprvé veškeré důležité skutečnosti, aby se nemusel opakovat a zbytečně poškozenému seniorovi připomínat prožité trauma. Dokazování v situacích, kdy se obětí protiprávního jednání stal senior je velice náročné a složité.

Pachatelé si seniory, jako potencionální oběti, vybírají záměrně. Z důvodu jejich špatného zdravotního stavu, ať psychického nebo fyzického, jejich samoty, a také velké důvěřivosti. Co se týká důvěřivosti, tak senioři ve většině případů nevěří bankovním institucím, a proto mají své celoživotní úspory uschované doma na tradičních místech, např. v ložnici, ve skříni, v ložním prádle. Na druhé straně jsou schopni si pustit do bytu úplně cizího člověka, který je poprosí o drobnou službu, např. zapůjčení tužky pro napsání vzkazu sousedovi. Senioři byli vychováni v jiné době, kdy pomoc druhým lidem byla samozřejmostí, kdy z tohoto pramení jejich důvěřivost. Také je vše zapříčiněno, že mnoho seniorů žije osamoceno a jsou rády, že je někdo osloví, stráví s nimi chvíli, vzájemně si popovídají nebo jen seniorovi naslouchají. Bohužel i v takových případech je hlavním cílem dotyčného pouze získání důvěřivosti seniora, což v mnoha případech není příliš složité, se záměrem obohacení se na oběti seniora.

7 Možné prevence protiprávního jednání páchaného na seniorech

Senioři jsou velice ohroženou specifickou skupinou obyvatel a z tohoto důvodu si je pachatelé často vybírají, aby se na nich dopustili protiprávního jednání. Senioři jsou příliš důvěřiví, bezbranní, osamoceni a ochotni pomáhat druhým, neboť žili v době, kdy pomoc druhým lidem byla samozřejmostí. Právě tyto vlastnosti a jejich případný fyzický a psychický stav, vysílají k potenciálním pachatelům vzkaz, že se jedná o vhodnou oběť. Trestné činy spáchané na seniorech se obtížně objasňují, kdy k tomuto napomáhá zapomětlivost a nepoučitelnost seniorů. Pachatelé těží i ze špatné pohyblivosti seniorů a vnímavosti událostí. Pachatelé, při jednání se seniory vystupují velice seriózně a působí přesvědčivě a tím si snadno získají důvěru jedince. Senioři také často neohlásí protiprávní jednání, neboť mají strach z posměšných reakcí ze strany svého blízkého okolí. Senioři po spáchání protiprávního jednání v majetkové rovině, nabývají dojmu, že své věci již nikdy v životě neuvidí. Senioři nemají chuť a mnohdy ani sílu něco vyřizovat na příslušných úřadech a institucích (Velikovská, 2016).

Důležitým aspektem prevence je práce Policie České republiky, Městské a obecní policie. Příslušníci policie svojí přítomností odrážejí v mnoha případech potenciální pachatele od jejich protiprávního jednání. Na základě zjištěných statistik a analýz by měli být policisté nejvíce vidět v rizikových oblastech. Práce policie by měla také spočívat v informovanosti seniorů prostřednictvím různých besed nebo propagačních materiálů, a to jakého protiprávního jednání se pachatelé nejčastěji dopouští na seniorech, pod jakou legendou a jak se v takových situacích mají chovat. Dalším aspektem je spolupráce občanů se starosty obcí, nebo s komisemi městských částí v jednotlivých městech. Zde by mělo dojít k navržení různých požadavků, které se týkají dostatečného osvětlení temných veřejných prostorů nebo sladění hromadné dopravy, aby senioři nemuseli osamoceni čekat na zastávkách veřejné dopravy. Samotná prevence proti kriminalitě zahrnuje soubor, tzv. nerepresivních aktivit. Sem patří aktivity, které vyvíjí státní, veřejnoprávní a soukromoprávní subjekty, směřující k předcházení protiprávního jednání a snižování obav z ní. Patří sem i různá opatření, jejichž cílem je minimalizovat rozsah a závažnost protiprávního jednání a jejich důsledků. Jedná se o sociální prevenci, situační prevenci informování seniorů o možnostech ochrany před protiprávními jednáními, ale i pomoc obětem trestných činů (Kříha a Pinc, 2011).

Nedílnou součástí prevence protiprávního jednání na seniorech jsou hromadné sdělovací prostředky, nebo-li massmédiá. Ty by měly vhodně a včas informovat seniory společně

s orgány činnými v trestním řízení o možném nebezpečí ze strany pachatelů. Reportáže nebo příspěvky by měly být dobře sestavené a vysílané ve vhodnou dobu, aby je vidělo co nejvíce seniorů a vzali si z nich ponaučení. I když, jak bylo v úvodu této kapitoly poznamenáno, tak senioři jsou vysoce nepoučitelnou skupinou. Důležité je, aby se informace dostaly do podvědomí občanů a uměli získané informace správně a v čas využít ve svůj prospěch (Buriánek, Kovařík a kol. 2006).

Prevenzi nejen u seniorů dělíme do tří částí:

- **primární prevence** – zaměřuje se zejména na výchovné, volnočasové, poradenské a osvětové aktivity. Jejím úkolem je předcházení protiprávního jednání.
- **sekundární prevence** – se zabývá již rizikovými jedinci i skupinami, u kterých je zvýšené riziko, že se stanou pachateli nebo oběťmi protiprávního jednání. Zaměřuje se i na patologické jevy, např. záškoláctví, násilí na seniorech, drogová nebo alkoholová závislost atd. a příčinami kriminogenních situací.
- **terciální prevence** – snaží se o resocializaci kriminálně narušených osob. Jejím hlavním cílem je minimálně udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a snaha o nápravu nefunkčního sociálního prostředí (Kříha a Pinc, 2011).

Základním a neopomenutelným prvkem prevence protiprávního jednání páchaného na seniorech je ochrana vlastní bezpečnosti. Ta spočívá v dodržování základních pravidel chování a ve vlastní opatrnosti. Nechodit nikde sám a o svých návštěvách informovat blízké osoby, včetně času návratu domů. Senior by měl věnovat a sledovat dění kolem sebe, vyvarovat se chlubení svými majetkovými poměry, pravidelně komunikovat se sousedy, s rodinnými příslušníky, neuvádět vysokoškolské tituly na domovních zvoncích a nejlépe příjmení v množném čísle. Nepouštět si do bytu cizí osoby a uzamykat vchodové dveře do domu. O veškerých nabídkách ze strany jiných osob, reklamních letáčích, telefonických nebo elektronických nabídkách včas informovat své blízké a probrat to s nimi. Se žádnou nabídkou unáhleně nesouhlasit, ale vyjednat čas na rozmyšlenou, nebo jí odmítnout.

7.1 Jak předcházet protiprávnímu jednání na seniorech doma

Důležitým a účinným předpokladem prevence kriminality v domácnostech seniorů, je zabezpečení jejich domácnosti, aby neměl pachatel šanci se vůbec dostat dovnitř. Vstup do bytu nebo domu by měly tvořit kvalitní dveře opatřené bezpečnostním zámkem, kovovým řetízkem a kukátkem. Vhodný je i domovní zvonek, který umožní seniorovi komunikovat

s neznámou návštěvou bez přímého kontaktu. Nálepka nebo cedulka s obrázkem hlídacího psa, také v mnoha případech odradí možné pachatele. Stejně tak i žijící pes v domácnosti seniora. I s dobrým zabezpečením bytu musí senior dodržovat prvky své bezpečnosti a základní pravidla opatrnosti. Nepouštět si do bytu cizí osoby a vždy zjistit účel návštěvy. Také žádat předložení průkazu dotyčné neznámé návštěvy. Při násilí na seniorech páchaných v domácnosti ze strany rodinných příslušníků, je základním a důležitým pravidlem si s pravidelnými návštěvníky (poštovní doručovatel, sousedé, ošetřovatelky, dovozce obědů atd.) domluvit nějaký snadno rozpoznatelný signál, kterým na protiprávní jednání senior upozorní okolí. Senioři by se měli vyvarovat sdělování informací o svém majetku, financích nebo cennostech. Cenné věci v domácnosti mít nafoceně, kdyby došlo k jejich odcizení. Nesdělovat cizím osobám svůj denní rozvrh, např. kdy je senior sám doma, kdy jede do města atd. Senior by měl mít v mobilním telefonu uložená čísla na tísňové linky a na své příbuzné. Mít domluvené spolehlivé osoby, které seniora po určité době navštíví nebo jej vhodným způsobem kontaktují a ověří, jestli je v pořádku (Tošnerová, 2002).

7.2 Jak předcházet protiprávnímu jednání mimo domov

Mimo domov se senioři pro potenciální pachatele stávají snadným cílem. Při opuštění domu nebo bytu je důležité sdělit příbuzným cíl cesty, možnou trasu a čas návratu. Senior by se během chůze venku měl vyhýbat opuštěným místům, a pokud to není nutné, nevycházet ven sám po setmění. Své věci držet pevně, nevzdalovat se od nich a věnovat jim neustále pozornost. Nosit u sebe přiměřenou finanční hotovost a nemít napsaný PIN kód na platební kartě. Nepouštět se do řeči s cizími osobami a nereagovat na žádné prosby nebo žádosti ohledně darování finanční částky. Pozorovat okolí kolem sebe a v určitých intervalech se ohlížet za sebe. V případě zahlédnutí nějaké pofiderní skupiny občanů, přejít raději na druhou stranu, nebo vyčkat na jinou osobu, ke které se senior, při procházení kolem skupiny připojí. Snažit se být obezřetný a vycházky nebo nutné návštěvy institucí, lékařů nebo nákupních středisek raději absolvovat s nějakou známou osobou. Pokud senior nabyde dojmu, že jej někdo sleduje, tak je třeba, aby se co nejrychleji dostal na místo, kde je větší koncentrace lidí. Jestliže dojde k fyzickému napadení nebo k přepadení seniora je třeba, aby se snažil senior co nejvíce křičet. Tím zvýší šanci, že jej někdo uslyší a přijde mu na pomoc, popřípadě, že se pachatel lekne, zanechá svého protiprávního jednání a z místa uteče. Jako vhodný prostředek obrany lze použít sprej (deodorant, lak na vlasy, slzný plyn), který může mít senior v tašce nebo v kabelce. Použitím spreje senior pachatele překvapí, možná odradí od protiprávního

jednání, nebo získá minimálně čas na přivolání pomoci nebo na přesun na jiné místo s větším pohybem osob (Buriánek, Kovařík a kol. 2006).

8 Organizace pomáhající seniorům

V současné době existuje plno organizací, které se snaží pomáhat seniorům v nelehkých životních situacích. Organizace je možno kontaktovat telefonicky, zcela zdarma, kdy své služby poskytují nepřetržitě 24 hodin denně, 7 dní v týdnu. Vše je anonymní a pracovníci daných organizací jsou vždy ochotní a připraveni pomoci. Mezi nejznámější organizace patří níže uvedené.

8.1 ŽIVOT 90

Jedná se o pražské občanské sdružení, které bylo založeno v roce 1990 Janem Lormanem a jeho manželkou Blankou. Sdružení bylo založeno za účelem zlepšení života několika seniorů. V roce 1991 vznikla služba Senior telefon. V té době se jednalo o první linku důvěry v Československu, která byla zaměřena na starší generaci. Po roce fungování linka přešla na nepřetržitý provoz. Hlavním cílem sdružení je umožnit seniorům, aby žili ve svém přirozeném a známém prostředí. Organizace zdarma poskytuje poradenské a informační služby, ale i tísňovou péči, která za přispění hlasové péče a elektronické komunikace zajišťuje nepřetržitý dozor nad seniorem v jeho prostředí. V rámci daného sdružení jsou zřízeny různé poradny, a to psychologické, sociální, mezigenerační, právní, a také pro osoby, které poskytují péči jiným osobám. Seniorům je současně nabízena pečovatelská služba, systematická terapie a akademie seniorů. Na dané sdružení se mohou obrátit i oběti domácího násilí, pro které je zřízena telefonická krizová linka a sociální poradna. Sociální poradna pomáhá v oblasti domácího násilí, týraným osobám, ale i osobám, se kterými je špatně zacházeno (<https://www.zivot90.cz>, 2020).

Systematická terapie je poznávací (kognitivní) a jedná se o krátkodobou terapii. Je zaměřena na mobilizaci kladných schopností klienta. Provádí se individuálně s klientem, lze ji však provádět v páru, v rodině nebo ve skupině. Vše záleží na ochotě, vzájemné spolupráci a aktivitě daných klientů. Systematická terapie je založena a využívá toho, co se klientovi v životě povedlo, v čem byl úspěšný a na základě těchto skutečností se stanoví nový směr života klienta. Cílem terapie není hledání příčiny či problému, ale snaha, v co nejkratší době klientovi nebo klientům dopomoci v určité oblasti, která ho trápí a najít vlastní zdroje k vyřešení těchto problémů. Rodinná terapie se snaží obnovit ztracenou rovnováhu v rodině a opět najít prostřednictvím vhodné komunikace rovnováhu v oblasti tělesného a duševního života u všech zapojených členů.

Telefonická linka důvěry Senior telefon je odborná linka důvěry, která je anonymní, bezplatná a funguje nepřetržitě. Linka důvěry funguje od roku 1991, a to jak pro seniory, tak i pro jejich blízké. Krizová telefonická linka pomáhá osobám starším 60 let a jejich pečujícím osobám překonat těžké životní situace. Radí seniorům, jak postupovat v nelehkých životních situacích a zprostředkovává jim telefonní kontakty na další sociální služby, mezi které patří různá intervenční centra, poradny, policie atd. Mezi nelehké tíživé situace v životě seniora patří osamělost, špatné mezilidské vztahy v rodině, nebo blízkými přáteli, sdílení tíže týkajících se zdravotních problémů, ztráta smyslu života, různé osobní potíže, např. strach, úzkosti, deprese atd. a vyrovnání se smrtí blízkého člověka. Linka také poskytuje rady i informace ohledně dávek pro klienty v seniorském věku (příspěvek na bydlení, na péči atd.), rady v oblasti sociálně právních záležitostí, kam patří zajištění opatrovnictví, vyřešení dědického řízení atd. Nedílnou součástí je i pomoc seniorům, kteří se stali oběťmi domácího násilí, týrání nebo špatného hrubého zacházení (<https://www.zivot90.cz>, 2020).

V roce 2018 se na telefonickou linku důvěry Senior telefon obrátilo o pomoc celkem 11 758 klientů. Nejvíce se na linku obraceli klienti z Prahy, Plzeňského a Moravskoslezského kraje. Radu nebo pomoc hledali většinou samotní senioři, a to hned v 85 % hovorů a ve 4 % radu a pomoc hledali rodiny a pečující. Nejčastějším tématem byla osamělost seniorů. Dále pak strach, úzkost, problémy v mezilidských vztazích, ztráta životního partnera, ale i zneužívání, diskriminace a v neposlední řadě násilí (<https://www.zivot90.cz>, 2020).

Tísňová péče Života 90 je tíšňová služba, která se snaží svým klientům zajistit bezpečí a jistoty v každodenním životě doma i mimo domov. Pomáhá osobám ve vysokém věku, aby žily plnohodnotný život beze strachu. Rodinám klientů ulehčuje péči o jejich blízké.

8.2 Bílý kruh bezpečí

Jedná se o občanské sdružení, které vystupuje pod zkratkou BKB. Pomáhá obětem, na kterých byl spáchán trestný čin, ale i svědkům a pozůstalým po obětech. Občanské sdružení má mnoho poraden a pomoc obětem poskytují odborně vyškolení poradci, a to právníci, psychologové a sociální pracovníci. Odborníci provádí s klienty rozhovory a na základě zjištěných skutečností, jim poskytují různé informace a rady. Poskytovaná pomoc ze strany odborníků vždy respektuje individuální potřeby klientů a současně přihlíží k okolnostem daného trestného činu. Pracovníci daného občanského sdružení se snaží pomoci klientům překonat těžké životní situace, pomáhají jim nabrat zpět zdravé sebevědomí a jsou jim i

emocionální podporou. Bílý kruh bezpečí také předkládá podněty k zákonodárným iniciativám a spolupracuje při tvorbě nebo změně zákonů (Tošnerová, 2002).

Občanské sdružení Bílý kruh bezpečí vzniklo v roce 1991. Hlavním posláním daného sdružení je poskytování přímé pomoci obětem a svědkům trestných činů, snaha o podílení se na prevenci kriminality a usilování o zlepšení práv a postavení poškozených v trestných řízeních. Své služby poskytuje prostřednictvím svých 13 pracovišť v České republice. Služby jsou vždy odborné, bezplatné a diskrétní. Služby klientům jsou kombinací odborného poradenství (psychologická podpora a právní kvalifikace), základních sociálních služeb (psychoterapie, doprovody k procesním úkonům, fyzioterapie, peněžité pomoci a víkendové psychorekondiční pobyty) a fakultativních služeb (výjezdy ke zraněným obětem, nebo do místa bydliště pozůstalých po oběti) (<https://www.bkb.cz>, 2020).

Mezi hlavní principy BKB patří bezplatnost, nestrannost, nezávislost a diskrétnost. Bezplatností se rozumí, že klient za základní služby BKB neplatí. Nestranností se rozumí, že poradna je otevřena pro všechny oběti trestných činů, bez rozdílu pohlaví, rodu, etnického nebo rasového původu, věku, odlišných názorů a náboženského vyznání. Rady jsou vždy nestranné, neutrální a vychází vždy ze situace, ve které se ocitla oběť. Nezávislostí se v rámci dané organizace rozumí, že poskytované služby jsou nezávislé na politických, ekonomických a náboženských vlivech. Také je nezávislá na státní správě a místní samosprávě. Posledním principem je diskrétnost, která je chápána tím, že poradna zachovává důvěrnost o všech sdělených informacích. Bez souhlasu klienta nesmí být informace poskytnuty nikomu mimo poradnu, vyjma těch, kde by byl poradce trestně odpovědný, v případech neoznámení nebo nepřekážení trestného činu. Na tuto skutečnost je klient hned na začátku pracovníky upozorněn. Klient má také právo vystupovat v poradně anonymně. Poradci i asistenti jsou vázáni mlčenlivostí. Klient má právo, aby rozhovory probíhaly v soukromí.

Občanské sdružení Bílý kruh bezpečí provozuje telefonickou krizovou pomoc a nabízí služby v oblasti odborného sociálního poradenství. Organizace provozuje DONA linku, která je zaměřena na oběti domácího násilí. Současně provozuje i nonstop linku, jenž pomáhá obětem a svědkům trestné činnosti. BKB úzce spolupracuje s policisty, soudci, sociálními pracovníky, zdravotníky, soudními znalci, právníky i studenty vysokých škol, kdy pro ně pořádá různé školicí a vzdělávací aktivity. Cílem těchto aktivit je odstranění nedostatků v praxi a zlepšení vzájemné spolupráce. Bílý kruh bezpečí vydává různé letáky, brožury, samolepky a čtvrtletně i zpravodaj, kdy veškeré materiály jsou převážně zaměřené na práva

poškozeného a pomoc obětem trestného činu. Občanské sdružení BKB spolupracuje při tvorbě nebo při změně zákonů. Mezi nejvýznamnější patří spolupráce na přípravě zákona č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. BKB navrhlo a prosadilo zavedení oddělených čekáren pro svědky u soudů v České republice. Dále se podíleli na diagnostické metodě SARA DN, kterou předali Policii České republiky. Mezi projekty BKB patřil v roce 2006 mezinárodní projekt DAPHNE II „Pomoc obětem sexuálního násilí“. Projekty PHARE 2003 RLZ, kdy se jednalo o spolupráci při pomoci obětem domácího násilí. V letech 2006 až 2008 v rámci BKB vznikl projekt MUSAS II – děti, jako oběti a svědci trestných činů. Projekt vznikl za účelem podpory a pomoci mladistvých a dětských obětí trestných činů. V roce 2010 v rámci BKB vznikl projekt "Viktimologická a právní osvěta s dopadem na snížení latence kriminality a pomoc obětem trestných činů v České republice". V roce 2016 byl projektem BKB spuštěn projekt „První pomoc osobám ohroženým/postiženým (domácím) násilím“. Jednalo se o projekt, jehož cílem bylo vytvoření telefonické linky s evropským telefonním číslem. Linka by byla pro všechny státy Evropy stejná a zcela zdarma. Jejím účelem by byla okamžitá odborná pomoc obětem domácího násilí. Za první tři čtvrtletí roku 2019 proběhlo v BKB celkem 1865 osobních konzultací v jejich poradnách. Pomoc byla poskytnuta za stejné období 4 305 klientům. Jednalo se o pomoc právní, psychologickou, organizační, morální, doprovod na různé instituce, rehabilitační, psychoterapeutickou, popřípadě jiné pomoci (<https://www.bkb.cz>, 2020).

8.3 Nadace krása pomoci

Nadace krása pomoci byla založena v roce 2008. Její snahou je získání a rozdělení finanční prostředků mezi neziskové organizace, které pomáhají seniorům. V rámci vlastního projektu „Doma Bez Obav“ nadace pomohla přes tisíc seniorům, aby mohli žít a důstojně dožít svůj život v domácím prostředí. Mezi hlavní hodnoty nadace patří snaha o kvalitní, spokojený a důstojný život seniorů v domácím prostředí. Také snaha, aby společnost vnímala seniory s respektem. Nadace nabízí seniorům popřípadě jejím známým informace, kontakty a oporu v důležitých životních etapách staří. Cílem nadace je, aby senioři vnímali stáří pozitivně. Mezi hlavní hodnoty nadace patří pozitivní stárnutí, důstojný život seniorů v domácím prostředí, lidskost a důvěra. Hlavním projektem nadace je projekt „Doma Bez Obav“. V rámci daného projektu je poskytován individuální přístup a odborná pomoc v době, kdy nastal čas kvalitně zabezpečit potřeby seniorů, aby mohli zůstat ve svém přirozeném domácím prostředí. Nadace poskytuje informace o dostupných sociálních službách a různá

poradenství. Poskytuje různé informace seniorům nebo jejich blízkým v oblasti stárnutí, onemocnění demencí, úmrtí blízké osoby či péče o seniory v domácím prostředí a odkazuje na příslušné organizace v situacích, kdy se senioři stali oběťmi protiprávního jednání (<https://www.krasapomoci.cz/chci-pomoci-seniorum>, 2020).

8.4 ROSA

Rosa vznikla v roce 1993 jako nadace, kdy v současné době vystupuje jako nestátní nezisková organizace. Svou činnost zaměřuje na pomoc ženám, které se staly oběťmi domácího násilí a jejich dětem, jako prevenci tomuto jevu. Snahou je násilí preventivně předcházet. Velký důraz klade na zlepšení systému pomoci ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem. Součástí poskytnuté pomoci je odborné poradenství a komplexní pomoc, kam patří telefonická krizová pomoc obětem domácího násilí, sociálně–terapeutické poradenství, krizová intervence, vytvoření bezpečnostního plánu a poskytování utajeného azylového bydlení pro oběti domácího násilí. Hlavním posláním odborného sociálního poradenství v centru ROSA je poskytování bezplatného odborného sociálního poradenství ženám, které se staly oběťmi domácího násilí. Služba je zaměřena k posilování schopnosti řešit nepříznivou situaci vlastními silami, stabilizovat ji a pomáhá obětem se začlenit do běžného způsobu života. Dále poskytuje obětem domácího násilí bezplatné informace o možnostech a různých formách psychologické pomoci. Psychologická pomoc je zaměřena na posílení sebevědomí oběti a zvládání traumatu z prožitého násilí (<https://www.rosa-os.cz>, 2020).

Nestátní nezisková organizace ROSA pořádá různá školení a semináře týkající se domácího násilí, a to pro sociální pracovníky, zdravotníky, pracovníky úřadů, policisty nebo pro studenty. Na těchto sezeních jsou probrány a předávány základní informace o domácím násilí a vyvráceny mýty o domácím násilí. Cílem školení a seminářů je předání a prohloubení vědomostí a znalostí v oblasti domácího násilí a schopnost správně identifikovat domácí násilí. V minulosti centrum ROSA pořádalo, např. seminář „Všímáme si násilí na seniorech“. Jednalo se o bezplatný seminář pro sociální pracovníky v sociálních službách, kdy seminář byl zaměřen na prevenci násilí na seniorech. ROSA také pořádá plno bezplatných besed pro seniory v klubech pro seniory nebo v domovech pro seniory. Součástí těchto besed jsou i různá poradenství. Projektem organizace v minulosti byly besedy pro seniory s názvem „Umění říci ne“. Besedy informovaly o nebezpečí násilí. Součástí besed byl i nácvik prevence pro seniory a poradenství. Projekt byl zaměřen na preventivní ochranu seniorů před různými typy násilí, ať v domácím prostředí od nejbližších osob, nebo venku na ulici, popřípadě

v zařízeních, kde senioři žijí. Součástí besed byly i semináře určené pro seniory, jejich nejbližší osoby, pečující osoby nebo pro pracovníky, kteří pracují se seniory v různých zařízeních. Nestátní nezisková organizace ROSA vytvořila a provozuje internetový portál nesoucí název Stop násilí. Daný webový portál poskytuje plno informací týkajících se násilí, jak mu předejít, jak se před násilím bránit, jak postupovat při zjištění násilí atd. V současné době poskytuje ROSA i plno informací k prevenci šíření onemocnění Covid-19 (<https://www.rosa-os.cz>, 2020).

Na organizaci ROSA se nejčastěji obrací ženy ve věku od 31 let do 45 let. Zvyšuje se i počet seniorů, kteří se na danou organizaci obrací se žádostí o pomoc. V 85 % došlo k násilí mezi manžely nebo partnery. Oběťmi v 80 % byly ženy a ve 20 % muži. Největší zastoupení má násilí psychické, poté fyzické, následuje ekonomické a sexuální (<https://www.rosa-os.cz>, 2020).

8.4 Zákon o obětech trestných činů

Dne 1. srpna roku 2013 vstoupil v účinnost zákon číslo 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Zákon o obětech trestných činů je vyvrcholením posilování práv poškozeného v trestním řízení. Daný zákon přinesl nová, dosud neexistující práva poškozeným, např. právo na odbornou pomoc i bezplatně, právo na poskytnutí informací nebo na ochranu soukromí. Základem zákona o obětech trestných činů je však posílení a rozšíření existujících práv obětí. Zavedl nová výsledková pravidla a komplexně upravil problematiku, tzv. odškodňování obětí trestných činů ze strany státu, ke zvýšení částek této pomoci. Zákon má i nedostatky mezi které patří přílišná složitost a rozsah právní úpravy v určitých oblastech. Účelem daného zákona je zlepšení postavení oběti trestných činů v trestním řízení i mimo něj a dále pak i citlivé zacházení s obětí ze strany orgánů činných v trestním řízení (Zákon č. 45/2013).

V zákoně o obětech trestných činů se objevuje pojem zvlášť zranitelná oběť. Tímto termínem je označována, i mimo jiné, osoba vysokého věku. Osobou vysokého věku se rozumí dle trestního zákoníku osoba, která dosáhla věku 60 let. Zvlášť zranitelná oběť je proti jiným obětem v trestním řízení, na které byl spáchán trestný čin, zvýhodněna, např. právem na bezplatnou odbornou pomoc, právem na výslech osobou opačného nebo stejného pohlaví, právem na provádění výslechu obzvláště šetrně a vyškolenou osobou v dané problematice, právem na zabránění přímého kontaktu s osobou pachatele, právem na neopakování výslechu, pokud tím trpí psychika oběti atd. U seniora, který se stal obětí trestného činu, se musí hned

od začátku zohledňovat jeho fyzické, psychické zdraví a vyšší věk. Je potřeba, aby se se seniory zacházelo od počátku šetrně a vše jim bylo srozumitelně vysvětleno. Není dobré, oběť seniora v prvních okamžicích zahrnout množstvím informací, právy a povinnostmi, neboť oběť je rozrušena a není na vše plně soustředěna. Výslech musí být proveden šetrným způsobem, aby se nemusel zbytečně opakovat nebo doplňovat. Opakováním výslechu nutí oběť myslet na nemilou událost a je zbytečně vystavena opětovným stresovým situacím.

Zákon o obětech trestných činů má velký přínos pro oběti trestných činů v oblasti ochrany jejich práv. Snahou zákona bylo posílení práv oběti v trestném řízení, což se povedlo, i když nějaké nedostatky se najdou, jako např. problematická úprava poučení poškozené oběti v trestním řízení, která je velice obsáhlá a pro laika mnohdy nesrozumitelná.

Empirická část

9 Metodologie

Jak již bylo v teoretické části uvedeno, senioři jsou vysoce ohroženou skupinou a ve většině případů pro pachatele snadným cílem. Není proto divu, že si je pachatelé často vybírají ke spáchání protiprávního jednání. I když se masmédiá, Policie České republiky, městská nebo obecní policie a různé organizace snaží na možné nebezpečí ze strany pachatelů upozorňovat, všemi možnými způsoby, např. upoutávky v televizi, na internetu, letáky, brožurami atd., senioři jsou v mnoha ohledech stále nepoučitelní a příliš důvěřiví. Na jejich obranu je však třeba říci, že se jedná o osoby vyššího věku a jejich žití je v mnoha případech doprovázeno fyzickými, psychickými problémy nebo kombinací obou těchto problémů. Také tomu přispívá samota a snaha pomoci druhému v nouzi. V následující kapitole uvedu 5 případových studií (kazuistik) se kterými jsem se při výkonu svého povolání setkal a které jsem vyšetřoval nebo na nich spolupracoval se svými kolegy.

9.1 Výzkumný cíl

Empirická část diplomové práce je zaměřena na dokreslení teoretické části. Jejím obsahem je praktické zhodnocení trestných činů, kterých se pachatelé mohou dopustit vůči konkrétním seniorům. Hlavním cílem je poukázat na problematiku protiprávního jednání páchaného na seniorech a na jejich současnou zranitelnost. Na protiprávní jednání, které je pácháno na seniorech bude poukazováno prostřednictvím případových studií (kazuistik), které se odehrály ve městě Olomouc nebo v případném okolí. Město Olomouc a jeho okolí je zvoleno z důvodu, že zde žiji, bydlím a pracuji. Veškeré případové studie vychází z mé pracovní činnosti, neboť jsem zaměstnán jako příslušník Policie České republiky.

9.2 Výzkumné metody

K naplnění vytýčeného cíle diplomové práce jsem zvolil kvalitativní výzkum – jedná se o systematické shromažďování a analyzování subjektivních materiálů za využití různých postupů. Cílem výzkumníka bývá prostřednictvím zvolených metod a postupů odhalit a prezentovat zjištěný stav, na základě získaných dat (Hendl, 2005). Jako základní metodu jsem zvolil případovou studii, nebo-li kazuistiku.

Případová studie (kazuistika) – česky řečeno případ vychází z latinského pojmu casus. Případovou studií se rozumí „*systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování*“

a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze zobecnit“ (Musilová, 2002, s. 9).

Ke zpracování kazuistiky je potřeba využít i další metody, kterými je studium dokumentů, pozorování, popř. rozhovor.

Studium dokumentů – *„je pokládáno za jeden ze základních zdrojů objektivních informací o společenských poměrech a podmínkách, ať už jde o společné struktury (instituce), nebo sociální procesy a další jevy. Jedná se tedy o metodu druhotného zpracování již existujících materiálů, které obsahují potřebné informace“ (Musilová, Musil, 2001, s. 21).*

Pozorování – jedná se o metodu, která je jednou z nejdůležitějších a nejpoužívanějších ve všech oblastech. Jedná se o techniku sběru dat, která je založena na systematickém, záměrném a organizovaném sledování určitých prvků nebo děje. Je typickou metodou kvalitativního výzkumu. Pozorování můžeme definovat jako *„Metoda pozorování spočívá v záměrném a plánovitém vnímání, které je cílevědomě zaměřeno k dosažení určitého cíle“ (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001, s. 32).*

Některé případy jsem sám šetřil, nebo se na jejich šetření podílel s jinými kolegy. Smyslem vybraných kazuistik je dokreslení skutečností, které jsou uvedeny v teoretické části této diplomové práce. Uvedené kazuistiky také dokumentují, jak jsou senioři důvěřiví vůči neznámým lidem, jak jsou zranitelní, nepoučitelní, a také jak se za chování svých rodinných příslušníků stydí a protiprávní jednání oznámí policejnímu orgánu až v krajní nouzi.

Kazuistiky byly sestaveny na základě materiálů od orgánu Policie České republiky, na základě poznatků odborné literatury, vědomostí a zkušeností získaných při výkonu povolání u Policie České republiky. Z policejních materiálů byly sestaveny jednotlivé případové studie, které obsahují osobní charakteristiku oběti a pachatele, rodinou charakteristiku oběti a pachatele a delikventní (protiprávní) jednání pachatele. V rámci jednotlivých charakteristik jsou uvedeny níže popsané skutečnosti:

- **osobní charakteristika oběti** – obsahuje jméno, pohlaví a věk oběti, zdravotní stav,
- **osobní charakteristika pachatele** – obsahuje jméno, pohlaví, výchovné nebo protiprávní jednání pachatele, které předcházelo danému jednání v kazuistice,

- **rodinná charakteristika oběti** – obsahuje, zda oběť žije sama nebo s někým v místě svého pobytu, vztah oběti k pachateli a zda oběť žije ve svém domácím prostředí nebo v instituci zajišťující péči o seniory,

- **rodinná charakteristika pachatele** – obsahuje vztah pachatele k oběti, a zda pachatel žije ve společné domácnosti s obětí,

- **delikventní (protiprávní) charakteristika pachatele** – popisuje protiprávní jednání pachatele, výši a druh uděleného trestu.

V závěru jednotlivých kazuistik je uvedena vždy její **analýza a vyhodnocení**. Tato část je zaměřena na osobu pachatele, analyzuje zjištěný stav, hodnotí postup orgánů činných v trestním řízení a upozorňuje, jakou chybu senior udělal, co měl správně udělat a jak se spolupracovalo s obětí trestného činu.

Rozsah kazuistik je závislý na skutečnostech, tj. obsahu a množství informací, které obsahuje příslušný spisový materiál policejního orgánu k danému vyšetřovanému případu.

9.3 Výzkumný vzorek respondentů

K dokreslení teoretické části diplomové práce bylo vybráno celkem 5 případových studií (kazuistik), od orgánu Policie České republiky, kdy dané případy byly šetřeny na útvaru Územního odboru Olomouc, 2. oddělení obecné kriminality. Oběti trestných činů jsou ve věku od 69 let do 89 let a žijí ve městě Olomouc nebo v blízkém okolí. Pachatelé trestných činů jsou ve věku od 26 let do 51 let. Celkem tři oběti žijí ve své domácnosti a dvě oběti žijí v instituci zajišťující péči o seniory. V jednom případě oběť žila ve společné domácnosti s pachatelem. Ve dvou případech byla oběť v rodinném vztahu s pachatelem. Čtyři pachatelé byli již v minulosti pravomocně odsouzeni pro trestný čin. Ve čtyřech případech došlo již k pravomocnému odsouzení pachatelů příslušným okresním soudem. V jednom případě nebyl příslušným okresním soudem vynesena rozsudek.

S odkazem na Zákon číslo 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, došlo v rámci daných kazuistik u účastníků ke změně jejich jmen a dalších skutečností, které by mohly vést k identifikaci zmíněných respondentů. Veškeré důležité hodnoty v rámci daných kazuistik zůstaly však plně zachovalé.

10 Kazuistiky

Kazuistika číslo 1

Osobní charakteristika oběti

Jedná se o ženu seniorku ve věku 82 let, jménem Marie. Marie má pohybové problémy, kdy se pohybuje za pomoci berlí. Netrpí žádnými psychickými problémy.

Osobní charakteristika pachatele

Jedná se o muže ve věku 32 let, jménem Tomáš. S Tomášem byly od mládí výchovné problémy. V minulosti byl již pravomocně odsouzen pro přečin Ublížení na zdraví dle ust. § 146 odst. 1 tr. zákoníku a pro přečin Ohrožení pod vlivem návykové látky dle ust. § 274 odst. 1 tr. zákoníku.

Rodinná charakteristika oběti

Marie žije v instituci, která pečuje o seniory. V dané instituci má vlastní pokoj, ve kterém bydlí sama. Tomáš je její vnuk, v minulosti se podílela na jeho výchově.

Rodinná charakteristika pachatele

Tomáš je v rodinném vztahu s obětí, kdy se jedná o jeho babičku, která se podílela v době jeho mládí na jeho výchově. Tomáš nebydlí společně s obětí. Bydlí venku různě na ulici. U babičky, s jejím svolením, občas přespal, i když to stanovy dané instituce zakazují. Tomáš vyrůstal pouze s matkou a starším bratrem. Tomáš se v mládí dostal do špatné party a postupem času začal mít problémy s alkoholem a s lehkými drogami. Nedokončil střední školu. Vlastní rodinu nemá a nemá žádné trvalé bydliště. Je nezaměstnaný.

Delikventní (protiprávní) charakteristika pachatele

Tomáš koncem roku přišel za svojí babičkou do instituce zajišťující péči o seniory. Za babičkou chodil pravidelně. Najedl se u ní, osprchoval a chvíli u ní pospal. V mnoha případech přišel k babičce pod vlivem alkoholu a lehkých drog. Babičku navštěvoval z důvodu, aby mu dala nějaké finanční prostředky na alkohol. Babička mu vždy něco dala, kdy jí nasliboval, že jí všechny peníze vrátí, že už si hledá práci atd. Babičce však nikdy nevrátil ani korunu. Při mnoha návštěvách babičku slovně urážel. Toho dne došel v podnapilém stavu. Po vpuštění babičkou do pokoje začal žádat o finanční hotovost ve výši 500 Kč. Babička mu sdělila, že mu nic nedá, že neplní sliby a že už mu dala dost. Tomáš

začal více řvát a strčil do babičky, která upadla na pohovku. Když chtěla babička opustit pokoj, uzamkl dveře a opět se dožadoval finanční hotovosti. Babičce začal vulgárně nadávat a naznačoval jí v oblasti tváře, že dostane údery pěstí. Babička vzala svůj mobilní telefon a chtěla zavolat pomoc. Po přetahování jí Tomáš mobilní telefon vytrhl z ruky, hodil s ním o zem a dupl na něj, kdy telefon se rozbil na několik částí. Babička z obavy o svůj život a zdraví vstala z pohovky a se slzami v očích dala vnukovi Tomášovi, ze své peněženky, finanční hotovost ve výši 200 Kč s tím, že více nemá. Tomáš si vzal finanční částku a z pokoje odešel. Policejní orgán v dané věci zahájil úkony trestního řízení dle ust. § 158 odst. 3 tr. řádu pro zvlášť závažný zločin Loupež dle ust. § 173 odst. 1 tr. zákoníku. Po vyšetření události byl ze strany policejního orgánu dán návrh na podání obžaloby dle ust. § 166 odst. 3 tr. řádu. Pachatel byl příslušným soudem odsouzen k nepodmíněnému trestu v době trvání dvou let do věznice s ostrahou. Jako přitěžující okolnost pro pachatele byl vysoký věk oběti seniorky, její špatné pohybové schopnosti a to, že k němu měla důvěru.

Analýza a vyhodnocení kazuistiky číslo 1

Jak již bylo výše zmíněno, Tomáš vyrůstal pouze s matkou a se starším bratrem. Na výchově se podílela i babička. Vždy k sobě měli hezký vztah. Tomáš se v mládí dostal do špatné party a nedokončil střední školu. Ve větší míře začal pít alkohol, a také se stal pravidelným uživatelem lehkých drog. Zaměstnání vystřídal ze začátku spoustu, ale nikde moc dlouho nevydržel. Tomáš netrpěl žádnými psychickými problémy.

Jednání Tomáše bylo vyvrcholením již neúnosné situace, kterého se dopouštěl na své babičce, která se správně rozhodla utnout sponzorování alkoholu Tomášovi. Tento krok byl pro ni velmi těžký a jednání Tomáše ji velice zaskočilo.

S poškozenou policejní orgán zacházel velice šetrně a empaticky. Dle mého názoru však udělený trest ze strany příslušného soudu mohl být mnohem vyšší.

Poškozená Marie neudělala nic, dle mého názoru, špatně, neboť do poslední chvíle svému vnukovi věřila a důvěřovala, že se změní a začne něco se sebou dělat. Zda měla jednání syna ohledně půjčování finančních prostředků a postupného vyvíjení nátlaku oznámit dříve, je spekulativní otázka.

S poškozenou se pracovalo velice dobře, byla ochotná a vstřícná. Během výslechu plakala a za svého vnuka se velmi styděla. V závěru výslechu uvedla, že se s ním už nechce nikdy v životě setkat, neboť z něho má strach a velice ji zklamal.

Kazuistika číslo 2

Osobní charakteristika oběti

Jedná se o muže seniora ve věku 88 let, jménem František. František hůře vidí, slyší a pohybuje se přiměřeně ke svému věku. Netrpí žádnými psychickými problémy.

Osobní charakteristika pachatele

Jedná se o muže ve věku 47 let, jménem Petr. Petr byl v minulosti opakovaně pravomocně odsouzen pro přečin Krádež dle ust. § 205 odst. 1, písm. a), písm. b), odst. 2, odst. 3 tr. zákoníku a pro přečin Porušování domovní svobody dle ust. § 178 odst. 1, odst. 2 tr. zákoníku.

Rodinná charakteristika oběti

František žije sám v bytě. Nemá žádný vztah k pachateli Petrovi. V době protiprávního jednání jej viděl poprvé v životě.

Rodinná charakteristika pachatele

Petr pochází ze sociálně slabší rodiny, kdy má několik sourozenců. Bydlí v bytě se svojí rodinou, tj. manželkou a dětmi. Svoji oběť si vybral záměrně, kdy jej oslovil při vstupu do domu. Do kontaktu s ní přišel také poprvé v době spáchání protiprávního jednání. Petr je nezaměstnaný a má pouze základní vzdělání.

Delikventní (protiprávní) charakteristika pachatele

Petr oslovil pod smyšlenou legendou Františka u vstupu do bytového domu s tím, že provádí odečty plynu a má pro Františka přeplatek ve výši 830 Kč. František pustil pachatele Petra do domu a následně do svého bytu. Petr po příchodu do bytu vstoupil do místnosti, kde se nachází WC a fiktivně prováděl kontrolu plynoměru. Po kontrole plynoměru požádal Františka o rozměnění papírové bankovky v nominální hodnotě 2 000 Kč. Oba se poté přesunuli do obývacího pokoje, kde František otevřel hnědou dřevěnou skříň a z kapsy od visícího kabátu vytáhl peněženku s finanční hotovostí 50 000 Kč. Jelikož však neměl drobné, položil peněženku na konferenční stůl uprostřed dané místnosti a přešel k druhému stolu, kde začal hledat drobné mince. V tomto okamžiku pachatel Petr Františkovi sdělil, že musí obejít ještě další domácnosti, že se za chvíli opět staví. Poté odešel z bytu. Poškozený cca po 15 minutách dal dohromady potřebnou finanční hotovost na vrácení z finanční částky 2 000

Kč. Následně chtěl uschovat svoji peněženku, kterou zanechal v obývacím pokoji na konferenčním stolku, zpět do kapsy od kabátu, kdy zjistil, že peněženka se na stolku nenachází a prohlídkou bytu jí nemohl nikde najít. Policejní orgán v dané věci zahájil úkony trestního řízení dle ust. § 158 odst. 3 tr. řádu pro přečin Krádež dle ust. § 205 odst. 1 písm. b), odst. 3 tr. zákoníku a pro přečin Porušování domovní svobody dle ust. § 178 odst. 1, odst. 2 tr. zákoníku. Po vyšetření události byl ze strany policejního orgánu dán návrh na podání obžaloby dle ust. § 166 odst. 3 tr. řádu. Vyšetřováním se zjistilo, že pachatel Petr má takových skutků na svědomí více. V současné době se čeká na rozhodnutí příslušného soudu v dané věci.

Analýza a vyhodnocení kazuistiky číslo 2

Jak již bylo výše uvedeno, Petr pochází ze sociálně slabší rodiny s větším počtem sourozenců. Otec Petra byl v minulosti odsouzen pro majetkové trestné činy, a také byl ve výkonu trestu. Petr má svou rodinu a bydlí v bytě. Je nezaměstnaný a protiprávní jednání na seniorech je jeho obživou. Petr netrpěl žádnými psychickými problémy.

Jednání se Petrovi zdálo zcela přirozené s tím, že jiný způsob obživy dotyčný nezná a pracovat se mu moc nechce. Také je problém hledat si zaměstnání pouze se základním vzděláním. Svoji oběť si vybral zcela náhodně a z důvodu, že senioři jsou snadnou obětí. Veškeré získané peníze použil pro svoji potřebu nebo pro potřeby své rodiny, aby se měli lépe.

S poškozeným policejní orgán zacházel velice šetrně a veškeré tempo výsledku přizpůsobil potřebám poškozeného. Dle mé úvahy pachatel dostane nepodmíněný trest na horní hranici trestní sazby, neboť pro obdobnou trestnou činnost byl již v minulosti odsouzen.

Poškozený František udělal mnoho chyb. Nepřesvědčil se, zda se jedná o pracovníka plynáren, ať výzvou k předložení průkazu nebo telefonickým dotazem na příslušnou instituci. Pachateli hned plně důvěřoval a pustil si jej do bytu, i když nebyl telefonicky nebo prostřednictvím letáku upozorněn, že budou probíhat kontroly plynoměrů. V minulosti pracovníci plynáren nebo elektráren osobně nevracely přeplatky za využití služby, ale dané částky se vždy vracely formou složenek. Dále poškozený ukázal pachateli, kde má uschované peníze a svoji peněženku s finanční hotovostí nechal ležet volně na stolku, bez dozoru.

S poškozeným se pracovalo v rámci možností. Byl to ten typ člověka, který neměl příliš pokory a stále zdůrazňoval, že kdyby byl mladší, tak by s pachatelem zatočil. Svoji chybu si

příliš neuvědomoval a nedoslýchal, kdy naslouchátko si nechal doma, tudíž, se výslech podstatně prodloužil, zbytečně se mluvilo nahlas a otázky opakovaly dokola. Poškozený se těžko smiřoval s tím, že svoje životní úspory asi už nikdy v životě neuvidí.

Kazuistika číslo 3

Osobní charakteristika oběti

Jedná se o ženu seniorku ve věku 89 let, jménem Vladimíra. Vladimíra hůře vidí, slyší a pohybuje se přiměřeně ke svému věku za pomoci holí. Netrpí žádnými psychickými problémy.

Osobní charakteristika pachatele

Jedná se o muže ve věku 26 let, jménem Milan. Milan byl v minulosti opakovaně pravomocně odsouzen pro přečin Krádež dle ust. § 205 odst. 1, písm. a), odst. 2 tr. zákoníku a pro přečin Podvod dle ust. § 209 odst. 1 tr. zákoníku.

Rodinná charakteristika oběti

Vladimíra žije sama v bytě, v domě. Nemá žádný vztah k pachateli Milanovi. V době protiprávního jednání jej viděla poprvé v životě.

Rodinná charakteristika pachatele

Milan pochází z úplné rodiny, kdy má jednoho sourozence, a to mladší sestru. Bydlí sám v pronajatém bytě a nemá žádnou rodinu. Svoji oběť si vybral záměrně, dle jména v telefonním seznamu. Do kontaktu s ní přišel poprvé v době spáchání protiprávního jednání. Milan je nezaměstnaný a má střední vzdělání. Milan je narkoman.

Delikventní (protiprávní) charakteristika pachatele

Poškozená Vladimíra ve svém bytě, kde bydlí sama, přijala prostřednictvím pevné linky telefonní hovor od mladíka, který se představil jako její vnuk. Poškozená se zeptala: „*to si ty Martine?*“ Mladík na druhé straně uvedl, „*ano, babičko to jsem já, tvůj vnuk Martin.*“ Dotyčná si následně začala s mladíkem povídat, kdy mladík po chvíli poškozenou oslovil se žádostí o půjčení finanční hotovosti ve výši 200 000 Kč, a to z důvodu, že měl nehodu a peníze potřebuje na opravu vozidla. Současně přislíbil, že peníze po opravě vrátí. Dotyčná mladíkovi uvedla, že tolik peněz u sebe doma v současné době nemá, že by musela zajít do banky. S tímto mladík souhlasil a uvedl, že pro peníze si dojede zítra ráno. Nepřijede přímo on, ale pošle za sebe kamaráda, který peníze převezme, neboť se v současné době nachází v nemocnici a nemá se jak do města dostat. S tímto poškozená Vladimíra souhlasila. Poté se rozloučili. Poškozená šla do banky, kde vybrala příslušnou finanční hotovost. Vybranou

hotovost dle instrukcí druhý den předala známému od svého vnuka Martina, venku před domem. Neznámý muž poté s penězi odjel neznámo kam. Poškozená druhý den zavolala svému skutečnému vnukovi Martinovi, zda obdržel danou finanční hotovost. Vnuk jí uvedl, že o ničem neví. Policejní orgán v dané věci zahájil úkony trestního řízení dle ust. § 158 odst. 3 tr. řádu pro přečin Podvod dle ust. § 209 odst. 1, odst. 3 tr. zákoníku. Po vyšetření události byl ze strany policejního orgánu dán návrh na podání obžaloby dle ust. § 166 odst. 3 tr. řádu. Pachatel byl příslušným soudem odsouzen k nepodmíněnému trestu v době trvání dvou let do věznice s ostrahou. Jako přitěžující okolnost pro pachatele byl vysoký věk oběti seniorky a škoda, která poškozené vznikla.

Analýza a vyhodnocení kazuistiky číslo 3

Milan pochází z úplné rodiny, kdy po dovršení zletilosti začal užívat tvrdé drogy. Dříve s ním byly malé výchovné problémy. Milan žije sám v pronajatém bytě a má rád život na úrovni. Také si rád užívá. Je nezaměstnaný a podvody jsou jeho obživou. Netrpí pocitem vinný vůči obětem. Milan netrpí žádnými psychickými problémy.

Milanovo jednání je řízeno abstinenčními příznaky, potřebou zakoupení a užití dávky drog. Jedná se o způsob obživy pachatele. Svoji oběť si vybral zcela náhodně za použití telefonního seznamu. Výběr oběti provedl dle tradičního křestního jména, které se dávalo v minulosti, a nositelé tohoto jména se v mnoha případech nachází v seniorském věku. Veškeré peníze použil pro svoji potřebu.

S poškozenou policejní orgán zacházel šetrně a velice empaticky. Poškozená plně spolupracovala. Dle mého názoru je udělený trest přiměřený.

Poškozená udělala několik chyb. Svoji nepozorností prozradila skutečné jméno svého vnuka, i když v takové chvíli si to člověk neuvědomí. Mezi hlavní chybu však patří skutečnost, že před vybráním finanční částky, nebo po jejím vybrání telefonicky nekontaktovala svého skutečného vnuka Martina a finanční částku předala úplně neznámému člověku, kdy mohla nejméně trvat na skutečnosti, že peníze předá vnukovi osobně.

S poškozenou se pracovalo dobře. Byla milá a ochotná. Během výslechu plakala a vše jí bylo líto, neboť finanční částku měla našetřenou pro svá vnoučata. Těžko nesla, že o finanční prostředky zřejmě nadobro přišla.

Kazuistika číslo 4

Osobní charakteristika oběti

Jedná se o ženu seniorku ve věku 76 let, jménem Kamila. Kamila má pohybové problémy, kdy se pohybuje pomocí holí. Trpí slabou stařeckou demencí.

Osobní charakteristika pachatele

Jedná se o muže ve věku 51 let, jménem Václav. Václav nebyl nikdy v minulosti soudně trestán. V mládí s ním byly drobné výchovné problémy.

Rodinná charakteristika oběti

Kamila žije v bytě, v domě s pečovatelskou službou. Přechodně u ní bydlí její syn Václav, který se rozvedl a nemá kam jít.

Rodinná charakteristika pachatele

Václav je v rodinném vztahu s obětí, kdy se jedná o jeho matku, která jej vychovávala. V nedávné době se rozvedl z důvodu nadměrného požívání alkoholických nápojů a neměl kam jít. Václav má dvě děti. Matka jej u sebe dočasně nechala bydlet. Jedná se o jedináčka. Matka se rozvedla v dřívější době, kdy otec Václava je již po smrti. S Václavem byly v mládí drobné výchovné problémy. Pít začal až ve středním věku v rámci svého povolání, neboť provozoval hospodu. Pracuje jako příležitostný dělník na stavbách a má střední vzdělání zakončené výučním listem.

Delikventní (protiprávní) charakteristika pachatele

Václav se rozvedl, neboť provozoval hospodu, kde začal trávit více a více času se svými kamarády. Domů se často vracel opilý a nad ránem. Jeho podnikání následně zkrachovalo. Po rozvodu neměl kam jít, tak se se souhlasem své matky, nastěhoval k ní, na přechodné období, s tím, že jí bude pomáhat a dá svůj život do kupy. Z počátku se choval Václav slušně, kdy však postupem času začal opět pít a vracet se pozdě domů. Trvalou práci si také nehledal, pouze někam došel nárazově. Postupem času matka Kamila upozornila svého syna Václava na jeho chování, kdy tento se začal chovat agresivně a vulgárně matce nadával. Na druhý den se však matce omluvil za své chování. Václav doma pouze polehával a s ničím nepomáhal. Po měsíci soužití požádal Václav matku o zapůjčení finanční hotovosti, že jí peníze po výplatě vrátí. Nikdy však nic nevrátil a peníze si od matky začal půjčovat stále častěji a ve větších

částkách na alkohol. Domů se stále vracel opilý a matku začal slovně a následně i fyzicky napadat. Dával jí facky, tahal jí za vlasy, několikrát do ní strčil. Matce začal dělat naschvály typu, že jí schovával ovladač od televize, brýle, nebo jí donesl hole na druhou stranu bytu, než se matka nacházela. Matce začal vyhrožovat likvidací, pokud něco někomu poví. Při svém odchodu matku v bytě zamykal a bral si k sobě její mobilní telefon. Matka nemohla vycházet z bytu, s nikým se stýkat a telefonovat mohla pouze za přítomnosti Václava. Sousedky i sociální pracovnice si po nějaké době všimly občasného hluku z bytu poškozené, a také toho, že přestala úplně vycházet ven a komunikovat. Při jedné návštěvě si sociální pracovnice, když poškozené nesla oběd, všimla, že má podlitiny na ruce a tváři, kdy k tomuto poškozené uvedla, že upadla v koupelně. Sociální pracovnice celou věc následně oznámily na PČR. Policejní orgán v dané věci zahájil úkony trestního řízení dle ust. § 158 odst. 3 tr. řádu pro přečin Ublížení na zdraví dle ust. § 146 odst. 1 tr. řádu a pro zločin Týrání osoby ve společném obydlí dle ust. § 199 odst. 1, odst. 2 písm. d) tr. zákoníku. Po vyšetření události byl ze strany policejního orgánu dán návrh na podání obžaloby dle ust. § 166 odst. 3 tr. řádu. Pachatel byl příslušným soudem odsouzen k nepodmíněnému trestu v době trvání 1 roku do věznic s dozorem. Jako přitěžující okolnost pro pachatele byl vysoký věk oběti seniorky, její špatný zdravotní stav a zneužití její důvěry.

Analýza a vyhodnocení kazuistiky číslo 4

Václav byl jedináčkem, kdy s matkou i otcem měli vždy pěkný vztah. S Václavem nikdy nebyly závažné výchovné problémy. Během manželství si otevřel hospodu a začal podnikat. Podnikáním však prohloubil svůj vztah k alkoholu, rozvedl se a o hospodu přišel. Po rozvodu si nebyl schopen najít trvalé zaměstnání, ale pouze malé pracovní příležitosti. Také nebyl schopen přestat pít alkohol. V mládí dokončil střední odbornou školu výučním listem. Václav netrpěl žádnými psychickými problémy.

Jednání Václava bylo řízeno abstinenčními příznaky a neschopností obstarat si finanční prostředky na alkohol. Poškozená Kamila neměla sílu se proti jednání svého syna bránit a měla strach se někomu svěřit. Jednání svého syna tedy v tichosti a pokorně snášela.

S poškozenou policejní orgán zacházel velice šetrně a empaticky. Dle mého názoru však udělený trest ze strany příslušného soudu mohl být mnohem vyšší.

Poškozená Kamila neudělala nic dle mého názoru špatně. Svého jediného syna velice milovala a věřila mu, že se změní, přestane pít, bude jí pomáhat a najde si stále zaměstnání.

S poškozenou se pracovalo velice dobře, i přes svůj špatný, jak fyzický tak psychický stav se snažila spolupracovat. Během výslechu měla slzy v očích a svého syna místy hájila, že to zas nemyslel, tak špatně. Ze syna však měla strach a jeho jednání se podepsalo na celkovém zdravotním stavu poškozené.

Kazuistika číslo 5

Osobní charakteristika oběti

Jedná se o ženu seniorku ve věku 69 let, jménem Eva. Eva má pohybové problémy, kdy se pohybuje pomocí holí. Zrak i sluch je přiměřen k věku, kdy dotyčná nosí dioptrické brýle. Netrpí žádnými psychickými problémy.

Osobní charakteristika pachatele

Jedná se o muže ve věku 32 let, jménem Jan. Jan byl v minulosti pravomocně odsouzen pro přečin Krádež dle ust. § 205 odst. 1 písm. a), písm. c) tr. zákoníku a pro přečin Přechovávání omamné a psychotropní láky a jedu dle ust. § 284 odst. 2 tr. zákoníku. V mládí s ním byly výchovné problémy.

Rodinná charakteristika oběti

Eva žije v bytě se svým manželem. Nikdo další u nich v bytě nebydlí. Nemá žádný vztah k pachateli Janovi. V době protiprávního jednání jej viděla poprvé v životě.

Rodinná charakteristika pachatele

Jan pochází z úplné rodiny a celkem dobře situované, kdy má dva sourozence. Jan je prostřední potomek. Bydlí v pronajatém bytě se svojí přítelkyní. Svoji oběť si vybral záměrně na základě pozorování a vyčkávání v úkrytu, až půjde osoba, žena vyššího věku, z prodejny potravin s nákupem. Do kontaktu s obětí však přišel poprvé, v době spáchání protiprávního jednání. Jan dokončil střední školu maturitou a je nezaměstnaný. Jan je gambler a příležitostný uživatel lehkých i tvrdých drog.

Delikventní (protiprávní) charakteristika pachatele

Jan si užívá života plnými doušky, kdy se zbytečně neváže, obklopuje se pouze svými přáteli a svojí přítelkyní. Žije z peněz své přítelkyně a ze štedrosti svých kamarádů, pro které občas něco udělá. Většinu času tráví v hernách nebo v kasinech. Rád si život zpestří drogami a alkoholem. Často usedá k herním terminálům a snaží se lehce nabýt bohatství. Skoro vždy vše prohraje. Domů se vrací až v ranních hodinách. Postupem času se přítelkyni Janě přestalo chováni Jana líbit a odstěhovala se od něj. Jan se posléze čím dál více dostává do finančních problémů a přemýšlí, jak snadno přijít k penězům. Rozhodl se tedy, že okrade nějakou starší ženu, až půjde z prodejny potravin. S sebou si vzal nůž a černou pletenou čepici. Ve večerních

hodinách se schoval do tmavého rohu panelových domů a čekal na svoji oběť, až vyjde z prodejny potravin. Po chvíli z prodejny vyšla poškozená Eva. V levé ruce nesla tašku s nákupem a v pravé ruce měla berlu, kterou se při chůzi podpírala. Jan počkal, až kolem něj poškozená projde, a poté se k ní rychle přiblížil zezadu a chytl jí za nákupní tašku, kterou se jí snažil vytrhnout. Poškozená však měla poutka od tašky provlečená na ruce a Janovi se nepodařilo nákupní tašku na první pokus vytrhnout. Vlivem trhnutí poškozená upadla na zem, na svá kolena a poté na pravý bok. Pachatel Jan oběť chvíli táhl po zemi a na druhý pokus se podařilo Janovi tašku vytrhnout a z místa utekl. Poškozená po návratu domů s manželem celou věc oznámili na PČR. Policejní orgán v dané věci zahájil úkony trestního řízení dle ust. § 158 odst. 3 tr. řádu pro zvlášť závažný zločin Loupež dle ust. § 173 odst. 1 tr. zákoníku a pro přečin Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku dle ust. § 234 odst. 1 tr. zákoníku. Po vyšetření události byl ze strany policejního orgánu dán návrh na podání obžaloby dle ust. § 166 odst. 3 tr. řádu. Pachatel byl příslušným soudem odsouzen k nepodmíněnému trestu v době trvání 2,5 roku do věznice s ostrahou. Jako přitěžující okolnost pro pachatele byl vysoký věk oběti seniorky, její špatný zdravotní stav a použité násilí.

Analýza a vyhodnocení kazuistiky číslo 5

Jan pochází z celkem dobře situované rodiny. S rodiči měl dobrý vztah i přes občasné výchovné problémy mimo školu. Po dokončení střední školy se Jan osamostatnil a vystřídal několik podnájmů. Měl kolem sebe kamarády, kteří, když bylo potřeba, mu finančně pomohli. Také měl určité finanční prostředky od svých rodičů a nějaký čas bydlel v zahraničí. Zaměstnání jej nebavilo a vydržel v něm chvíli. Se svojí partou přátel začal často navštěvovat bary a herny, kde popíjel alkohol a hrál herní terminály. Ze svého životního standardu nebyl ochoten slevit ani poté, co se rozešel se svojí přítelkyní a po hádce s rodiči. Na herních terminálech se stal postupem času závislý a dostal se do finanční tísně. Jan netrpěl žádnými psychickými problémy, i když tvrdil, při svém zadržení, že si na své protiprávní jednání moc dobře nepamatuje.

K protiprávnímu jednání přivedlo Jana špatná finanční situace z důvodu gamblerství, a také rozchod se svojí přítelkyní a pohádání se s rodiči. Určitou roli sehrála i nechuť nezměnit svůj životní standard. V době skutku byl Jan zřejmě posílen alkoholem a drogami. Poškozená neměla šanci se protiprávnímu jednání pachatele ubránit a jen shodou šťastných náhod neutrpěla vážné zranění.

S poškozenou policejní orgán zacházel šetrně a empaticky. Dle mého názoru je udělený trest přiměřený. Poškozená byla milá a přátelská.

Poškozená Eva neudělala nic dle mého názoru špatně. Pouze byla ve špatnou dobu na špatném místě. Tašku nedržela záměrně, ale měla poutka od tašky provlečena na zápěstí levé ruky. Jinak by tašku pustila již při prvním trnutí ze strany pachatele.

S poškozenou se pracovalo velice dobře a s policejním orgánem plně spolupracovala. Na svůj věk vypadala svěže. Celý incident podrobně popsala i přes prožitý šok. Nejvíce líto poškozené bylo, že přišla o svoji oblíbenou peněženku a věci, které v ní měla uloženy.

10.1 Celkové vyhodnocení kazuistik

Z výše uvedených kazuistik je patrné, že seniori jsou pro pachatele opravdu v mnoha případech snadnou obětí. Pachatelům protiprávního jednání nahrává špatný zdravotní a psychický stav oběti seniora, jejich osamocení, vysoký věk, důvěřivost i skutečnost, že pachatel je fyzicky zdatnější než jeho oběť. Pachatel při provedení trestného činu podvodu pod určitou smyšlenou legendou je vždy o krok dopředu, neboť má své jednání předem promyšlené a ví jakým způsobem na seniora působit, získat z něho potřebné informace, nebo jej přimět k určité činnosti. Naopak senior je v dané situaci zcela osamocen, musí se rozhodovat na základě situace a často pod prosbou nebo nátlakem ze strany pachatele.

Z předložených kazuistik ze strany Policejního orgánu je patrná velká zranitelnost obětí seniorů a nepoučitelnost být obezřetný, jak vůči cizím osobám, tak i vůči rodinným příslušníkům. Pachatelé, kteří nemají k oběti žádný vztah, se neštítí oběti provést cokoli. Rodinní příslušníci pod vlivem své nepříznivé životní a finanční situace jsou schopni i ochotni slíbit druhé straně cokoli a naopak seniori, jim i po mnohých špatných zkušenostech vyhoví a snaží se jim pomoci. Bohužel místo odměny za své vstřícné jednání se stávají oběťmi protiprávního jednání. Typickým znakem pro oběti seniorů během výslechu nebo jiných úkonů jsou emoce, kterými doprovází svůj projev. Nejčastějším projevem je pláč, beznaděj a pocit bezradnosti. Pokud je pachatelem rodinný příslušník, oběť seniora hledá chybu často v sama sebe, v návaznosti, co mohla oběť pro výchovu udělat lépe.

Pachatelé protiprávního jednání jsou v předložených kazuistikách muži v mladším nebo předním věku. Se svojí obětí jsou buď v rodinném vztahu, nebo si oběť vytipovali zcela náhodně na základě určitých markantů. Pro uspokojení svých potřeb se nestydí užít vůči seniorovi násilí nebo jej připravit o celoživotní úspory. Není pro ně překážka bezbrannost a vysoký věk oběti seniora. Naopak, to pocítují jako výhodu, danou skupinu si vybrali záměrně, aby oběti kladly, co nejmenší odpor a snadno přišli k vytouženému cíli, konkrétně zisku. Hnací silou k tomuto jednání ze strany pachatelů je v mnoha případech neúspěch v osobním životě, špatná finanční situace, nechuť žít se poctivě prací nebo závislost na alkoholu či drogách. Také je patrné, že násilí na seniorech se dopouštějí pachatelé, kteří již v minulosti byli pravomocně odsouzeni pro majetkové nebo násilné trestné činy. To značí, že mají zkušenosti s protiprávním jednáním z dřívější doby. Pachatelé v uvedených kazuistikách netrpěli duševní poruchou, pouze nebyly schopni ovládnout své chování, mnohdy pod vlivem abstinčních příznaků nebo naopak pod vlivem toxických látek.

Představeny byly kazuistiky, kde byl pachatel znám od začátku nebo byl zjištěn v pozdější době. Je však mnoho případů, kde pachatel není zjištěn vůbec, nebo se mu skutek nepodaří prokázat. S tím souvisí absence kriminalistických stop na místě činu, kdy senioři věc oznámí po delší době nebo než přijede policejní orgán na místo, tak v bytě uklidí. K úspěšnosti dopadení pachatele v daném případě značně nepřispívá špatný tělesný a duševní stav seniorů, kteří nejsou schopni popsat pachatele a děj daného skutku. To je také jeden z důvodů, proč si pachatelé vybírají za své oběti seniory.

Závěr

Protiprávní jednání je a bude páchano na seniorech v každé době a nejen na seniorech. Tuto skutečnost nelze zcela vymýtit, ale je třeba ji přijmout jako fakt. Záleží na společnosti, potažmo na každém z nás, jak velkou energii vynaložíme, abychom takové jednání minimalizovali, nebo se sami nestali oběťmi protiprávního jednání. Problematika protiprávního jednání páchaného na seniorech se týká každého z nás, i když jsme v současné době mladí, nebo se tak alespoň cítíme. Není vyloučeno, že se v seniorském věku staneme oběťmi protiprávního jednání, a to ze strany rodinných příslušníků, nebo ze strany pro nás neznámé osoby. Je potřeba si vždy položit otázku, co jsme pro to udělali, aby k takové situaci nedošlo. Svět je v současné době více otevřen, což dává prostor těm, kteří porušují pravidla soužití, ubližují druhým a nevyplácí se důvěřovat cizím lidem. Mnoho lidí chce přijít snadno k zisku a obohatit se na úkor druhých a k tomuto činu jsou ideální skupinou právě senioři. Je velice smutné, že se senioři musí mít neustále na pozoru, aby se nestali oběťmi protiprávního jednání a je pro ně velmi bolestné zjištění, když je zklamou členové vlastní rodiny. Pozitivním přínosem v této oblasti je prevence, která se opírá o spolupráci mezi policií, médií a příslušnými organizacemi. Jejich součinnost je velice důležitá a tyto složky se snaží spolupracovat tak, aby upozornily na možné nebezpečí co nejdříve a preventivně působily na ohroženou skupinu lidí. Příslušné organizace pomáhají obětem protiprávního jednání v seniorském věku tím, že jsou jim nonstop k dispozici a v případě potřeby pracují s oběťmi, aby vzniklé následky pro oběť a rodinné příslušníky byly co nejmenší. Být v seniorském věku není vůbec jednoduché. Tato etapa života je často spojena s různými nemocemi a chorobami. Mnoho seniorů je v této době osamoceno a těžko se s touto situací vyrovnávají. Není proto divu, že jsou rádi za každé vlídné slovo nebo návštěvu, kde se mohou podělit o své životní zkušenosti a zážitky. S tím je však spojeno i riziko, že se stanou oběťmi protiprávního jednání, neboť z jejich samoty a bezbrannosti těží i pachatelé, čímž se potvrzuje skutečnost, že senioři jsou ohroženou skupinou.

V teoretické části diplomové práce jsem charakterizoval vybrané základní pojmy vztahující se ke stáří, k oboru gerontologie, viktimologii, viktimizaci, viktimnost a dále obecné pojmy, pojednávající o druhu násilí, rizikových faktorech násilí, syndromu EAN a hlavních znacích násilí na seniorech a jejich projevech. V dalších kapitolách jsou popsány nejčastější formy protiprávního jednání, které je páchano na seniorech, kdo se tohoto jednání nejčastěji dopouští, jaké jsou možnosti vyšetřování, dopadení pachatele, usvědčení pachatele,

jakým způsobem se pracuje s oběťmi daného protiprávního jednání a organizace, které pomáhají seniorům - obětem.

Cílem teoretické části bylo přiblížení problematiky protiprávního jednání, páchaného na seniorech prostřednictvím popisu a vysvětlení základních pojmů a postupů ze strany orgánů činných v trestním řízení a organizací, které se zabývají pomocí obětem trestných činů – seniorům.

Cílem praktické části diplomové práce bylo doložit teoretické principy protiprávního jednání prostřednictvím konkrétních případů. Problematika byla přiblížena metodou případových studií (kazuistik). Jedná se o trestné činy, které byly šetřeny příslušníky Policie České republiky v Olomouci. Díky detailním případovým studiím bylo možno poukázat na náročné situace zkoumaných seniorů, a to jak ve vztahu k neznámým osobám, tak k rodinným příslušníkům. Mnohdy nebyli v bezpečí ani ve svém domácím prostředí. Jen velkou shodou náhod nedošlo v uvedených případech k vážnému poškození zdraví oběti, jak po stránce psychické nebo fyzické.

Abych splnil hlavní cíl práce a zvolené téma popsal objektivně a zároveň vybranou problematiku přiblížil srozumitelně a konstruktivně, prostudoval jsem různé informační zdroje, odbornou literaturu a písemnosti, které souvisí s daným tématem. Na tomto základě jsem zpracoval konkrétní případové studie. Předpokládám, že stanovený cíl se mi v diplomové práci podařilo splnit

Seznam použité literatury

- BURIÁNEK, Jiří, Jiří KOVAŘÍK, Petra ZIMMELOVÁ a Renata ŠVESTKOVÁ, 2006. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. 1. vyd. Praha/Kroměříž: Triton. 108 s. ISBN 80-7254-914-6.
- ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ, 2012. *Sociální gerontologie: Úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2013. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Petra VITOUŠOVÁ a kol., 2007. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2014. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál. 158 s. ISBN 978-80-262-0582-1.
- DUFKOVÁ, Ivana a Jiří ZLÁMAL, 2005. *Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí*. 1. vyd. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra, Středisko pro výchovu k lidským právům a profesní etiketu. 52 s. ISBN 80-239-5686-8.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, 1990. *Fenomén staří*. 1. vyd. Praha: Panorama. 407 s. ISBN 80-7038-158-2.
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum - základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HOLMEROVÁ, Iva, Božena JURÁŠKOVÁ, Květa ZIKMUNDOVÁ a kol., 2007. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3. vyd. Praha: EV public relations, spol. s. r. o. 143 s. ISBN 978-80-254-0179-8.
- CHMELÍK, Jan a kol., 2005. *Rukověť kriminalistiky*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 532 s. ISBN 80-86898-36-9.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

- JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA, 1998. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.
- KALVACH, Zdeněk, Zdeněk ZADÁK, Roman JIRÁK, Helena ZAVÁZALOVÁ, Petr SUCHARDA a kol., 2004. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 861 s. ISBN 80-247-0548-6.
- KALVACH, Zdeněk a kol., 1997. *Úvod do gerontologie a geriatric*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 193 s. ISBN 80-7184-366-0.
- KŘÍHA, Josef a Benedikt PINC, 2011. *Bezpečný život seniorů*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 23 s. ISBN 978-80-86708-83-6.
- MARTINKOVÁ, Milada, Jiří VLACH a Soňa KREJČOVÁ, 2009. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 98 s. ISBN 978-80-7338-087-8.
- MLÝNKOVÁ, Jana, 2011. *Péče o staré občany*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 192 s. ISBN 978-80-247-3872-7.
- MUSILOVÁ, Marcela, 2002. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 36 s. ISBN 80-238-8934-6.
- MUSILOVÁ, Marcela a Jiří MUSIL, 2001. *Asistentská praxe: cvičebnice a metodické vademékum*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 48 s. ISBN 80-244-0297-1.
- PONĚŠICKÝ, Jan, 2010. *Agrese, násilí a psychologie moci*. 2. vyd. Praha: Triton. 172 s. ISBN 978-80-7387-378-3.
- PŘÍHODA, Václav, 1974. *Ontogeneze lidské psychiky IV. Vývoj člověka v druhé polovině života*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 495 s. SPN 34-06-17.
- REICHL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SPURNÝ, Joža, 2010. *Psychologie výsledku*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 154 s. ISBN 978-80-7380-153-3.

STŘÍLKOVÁ, Patricie a Marek FRYŠTÁK, 2009. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, s.r.o. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

SUCHÝ, Oldřich a Zdeněk ŠVANCAR, 1972. *Mládež a kriminalita*. 1. vyd. Praha: Melantrich. 274 s. ISBN 32-028-72.

SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ, 2001. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál. 791 s. ISBN 80-7178-545-8.

ŠIMIČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, Ivana BINAROVÁ, Kamila HOLÁSKOVÁ, Alena PETROVÁ, Irena PLEVELOVÁ a Michaela PUGNEROVÁ, 2010. *Přehled vývojové psychologie*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 189 s. ISBN 978-80-244-2433-0.

TOŠNEROVÁ, Tamara, 2002. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*. 2. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti. 60 s. ISBN 80-238-9505-2.

TOTA, Miroslav, 2016. *Senior aneb Ještě mě tu máte*. 1. vyd. Týn nad Vltavou: Nová Forma s.r.o. 105 s. ISBN 978-80-7453-666-3.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA Josef a kol., 2012. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VELIKOVSKÁ, Martina, 2016. *Psychologie obětí trestných činů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 168 s. ISBN 978-80-247-4849-8.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

ZOUBKOVÁ, Ivana, NIKL Jaroslav a ČERNÍKOVÁ Vratislava, 2001. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.

Zákony

Zákon číslo 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů a novel.

Zákon číslo 45/2013 Sb., *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů* (zákon o obětech trestných činů).

Internetové zdroje

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *O nás* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2020 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz>

KDYŽ SE NECÍTÍTE DOMA BEZPEČNĚ, ANEB DOMÁCÍ NÁSILÍ. Senioři a domácí násilí [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2010 [cit. 2020-2-22]. Dostupné z: <http://www.idtbrno.cz/seniori-a-domaci-nasili>

KRÁSA POMOCI. *O nadaci* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2020 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <https://www.krasapomoci.cz/o-nadaci/>

NEJSEM NA TO SÁM. *Stáří a psychika* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2012 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <http://www.kr-kralovehradecky.cz/nejsem-na-to-sam-1/stari-a-psychika.php>

ROSA. POMÁHÁME ŽENÁM. *Formy násilí* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2014 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <https://www.rosa-os.cz/informace-pro-zeny/co-je-domaci-nasili/>

ROSA. POMÁHÁME ŽENÁM. *O naší organizaci* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2014 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <https://www.rosa-os.cz/>

STOP NÁSILÍ. *Třetina seniorů měla zkušenost s násilím* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2020 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <https://www.stopnasili.cz/tretina-senioru-mela-v-zivote-zkusenost-s-nasilim/>

TRESTNÍ ŘÍZENÍ. *Recidivista* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2020 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/recidivista>

ZÁCHRANNÝ KRUH. *Násilí na seniorech* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2020 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/kriminalita-pachana-na-seniorech/nasili-na-seniorech.html>

ŽIVOT 90. PRO SENIORY A JEJICH BLÍZKÉ. *O nás* [online], stránka naposledy aktualizována v roce 2020 [cit. 2020-2-26]. Dostupné z <https://www.zivot90.cz/cs>

Jiné zdroje

Písemné a elektronické materiály a data PČR Územního odboru Olomouc.

Stop násilí na seniorech, 2006. Praha: Občanské sdružení ŽIVOT 90. ISBN 978-80-254-6876-0.